

THEODOR CONSTANTIN

...și a fost din nou dimineață

COLUMNA

La sugestiile unor colaboratori şi cititori, privind profilul Cărţii ostaşului şi experienţa audienţei găsite de această colecţie, începînd din acest an Editura militară reuneşte un şir de apariţii ale genului scurt în colecţia COLUMNA.

Nuvelele, schiţele, poeziile, reportajele ce apar în colecţia COLUMNA oglindesc viaţa militarilor armatei noastre socialiste, aspecte din timpul insurecţiei naţionale antifasciste din august 1944 şi al războiului antihitlerist, reflectă viaţa nouă a patriei în tot ce are mai caracteristic. Totodată, colecţia publică lucrări ale unor scriitori clasici şi contemporani care evocă pagini din trecutul de luptă al poporului român pentru independenţă naţională şi progres.

Colecţia COLUMNA se adresează cititorilor de toate vîrstele, oferindu-le volume semnate atît de unii dintre cei mai cunoscuţi scriitori ai ţării, cît şi de tinere condeie afirmate pe frontul nostru literar.

THEODOR CONSTANTIN

...și a fost din nou dimineață

— povestire —

EDITURA MILITARA — 1967

Ilustrația copertei: I. ROLAND

Poate ațipise. Dar nu eram sigur. De cînd o adusesem acolo deschisese doar de cîteva ori ochii, și de fiecare dată numai pentru o clipă. Respirația îi era ușoară, abia simțită. Poate că de aceea, la un moment dat, am avut strania impresie că murise. Și atunci m-a cuprins panica. Mai întîi panica. Murise și totul fusese zadarnic. Nu-i putusem fi de nici un folos. Constatarea mă deznădăjdui. Pentru prima dată în viața mea am simțit cît de cutremurător și de deplin este sentimentul neputinței în fața morții. Deznădăjduit am scrutat, instinctiv, cerul. Luna mă privea ironică. Cît timp fusesem mic, tare mult îmi plăcuse să

descopăr în lună chipul moşului care se uita de acolo, mustrător, la copiii neastîmpăraţi. Aşa îmi spusese bunica. Şi unchiu Iancu, el, care niciodată nu mă minţea, confirmase spusele bunicii. Numai că de fiecare dată, în loc să-l văd pe „moş", vedeam chipul unei femei cu părul despletit şi blond, atîrnîndu-i pe umeri, care se uita la mine cu ochi trişti, atît de trişti încît aproape îmi dădeau lacrimile. Şi nu o dată, cu ochii înrouraţi de mila femeii triste din lună, mă trezeam întrebînd :

— Spune-mi, Luniţă, de ce eşti atît de tristă ? Îţi jur că n-am să spun la nimeni. Nici măcar unchiului Iancu.

Acum cînd, privind cerul, descoperisem luna care se uita la mine — poate la noi — ironică, uitînd pentru o clipă că ea murise, am simţit cum se trezeşte în mine curiozitatea din copilărie de a descoperi pe „moşul" din lună. Dar oricît m-am străduit, timp de un minut, poate două, n-am izbutit. N-am izbutit să văd nici femeia din lună cu părul despletit şi blond şi cu ochi atît de îndureraţi, de trişti. N-am izbutit şi atunci am înţeles că, într-un anumit fel, murisem şi eu, în ziua cînd timpul ucisese în mine miracolul copilăriei.

„Oh, Luniţă, dacă te-ai arăta pentru o clipă, măcar pentru o clipă să-mi regăsesc copilăria !“

Cuvintele, propriile mele cuvinte, rostite tare, m-au speriat. Şi iarăşi mi-am amintit că ea murise şi că eram acuma singur, din nou singur în mlaştină. Pe aproape sunau trestiile ca nişte vaiete timide, de care îşi băteau joc broaştele, orăcăind bezmetice. Ascultînd vaietul trestiilor mi-am zis că ele plîng de mila femeii care murise şi atunci nu mi s-a mai părut orăcăitul broaştelor hohot de rîs batracian. Mi s-a părut că pe femeia care abia murise o prohodeau trestiile văitîndu-se, broaştele hohotind în felul lor, vîntul ce începuse să sufle, norii ce veniseră de undeva dinspre răsărit, grăbiţi să asiste şi ei la sfîrşitul femeii care murise fără îndoială din pricina rănii, a celei de-a doua răni, de sub omoplat. Numai eu nu participam, numai eu rămîneam disponibil, deşi mai adineaori panica alunecase prin arterele mele ca un şuvoi de lavă fierbinte.

Şi atunci m-am trezit murmurînd în gînd cuvintele cîntecului de înmormîntare :

„Scoală şi te roagă
Şi la sfîntu soare,
Şi la vînt de boare,

Să nu prea grăbească,
Zori să se ivească
Pîn'te vom griji,
Pîn'te vom găti.

Am cîntat, în gînd, întreg bocetul pînă la sfîrşit. Pe urmă, deoarece mă ascultasem cu toate că doar în gînd cîntasem, redescoperind liniştea, m-am cutremurat de o teamă superstiţioasă. Ea murise, fără o lumînare la căpătîi, după datină, murise şi nu aveam la mine o lopată ca să-i sap un mormînt, ca să n-o mănînce lupii, dacă or fi existînd în mlaştină. Nu aveam, totuşi trebuia să-i sap un mormînt : cu un ciot, cu unghiile, cu o piatră, cu nu ştiam ce, dar trebuia să-i sap un mormînt, în pămîntul ce dospea de apă, ce mirosea a clisă, a putred şi a război, cu toate că, în mod sigur, prin mlaştină nu trecuse încă războiul şi poate că nu avea să treacă nici de acum încolo.

Murise. Dar oare murise ? Trebuia să mă conving. M-am aplecat şi mi-am lipit urechea de pieptul ei. Şi atunci am simţit mîna ei fierbinte de fierbinţeala febrei pe obrazul meu şi am auzit-o, pentru prima dată am auzit-o, vorbindu-mi :

— Nein, ich bin noch nicht gestorben [1].

— Gott lob ! [2]

— Aber, ich werde sterben... Bis es tagt [3]. Eram convins şi eu că va muri. Pînă în ziuă. Palma ei pe obrazul meu frigea. Avea o palmă de flăcări. Şi flăcările îmi incendiau obrazul şi nu puteam s-o ajut să nu moară !

— Lasă că n-ai să mori ! am căutat eu s-o îmbărbătez, vorbindu-i în limba germană, bucuros că cel puţin ne puteam înţelege.

— N-am să mor ? Crezi, într-adevăr, că n-am să mor ?

— Nu se moare dintr-atîta ! i-am replicat. Vocea mea suna convingător, în ciuda faptului că speranţa în mine era ca o epavă pe o mare bîntuită de taifun.

— Dacă ar fi adevărat !... Dar o spui numai fiindcă ţi-e milă de mine. În orice caz îţi mulţumesc pentru tot.

Pentru tot ? Nu înţelegeam ce putea însemna acel tot. Fusese, de fapt, un singur lucru. Trecuseră, cîte ore ? Poate două ? Mai mult de două în nici un caz. De opt

---

[1] Nu, încă n-am murit.
[2] Slavă Domnului !
[3] Dar am să mor... Pînă în ziuă.

zile de cînd fugisem din coloană nu mă mai hrănisem decît cu cartofi şi dovleci cruzi. Dar în ultimele douăzeci şi patru de ore nu pusesem în gură nimic. Mă dureau creierii. Durerea mi-i strivea. Durerea îi plesnea într-una să-i tescuiască precum nişte icre. Tîmplele îmi zvîcneau şi, în ciuda greţei şi a durerii de sub ţeastă, îmi era foame, eram mai hămesit decît un schimnic. În mlaştină mirosea a clisă, mirosea a mătasea broaştei, mirosea a putred, dar mai ales a război şi, cu toate acestea, mie îmi mirosea a cîrnaţi pe varză călită. De opt zile nu mîncasem decît cartofi şi dovleci cruzi, satul era prea departe ca să ajungă pînă la mine miros de mîncare, şi cu toate acestea îmi mirosea a cîrnaţi pe varză călită. Dumnezeule, nimic nu-i mai de neîndurat decît să fii nemîncat de opt zile şi să-ţi miroasă a cîrnaţi pe varză călită. Foamea opera pe viu în pîntece, ciopîrţindu-mi măruntaiele.

Nu mi-am dat seama cînd am părăsit mlaştina. La un moment dat am ştiut că nu mai zac pe aşternutul de stuf şi papură, ci că merg, e drept cumpănindu-mă, dar că totuşi merg în direcţia de unde mi se părea mie că vine mirosul de cîrnaţi pe varză. Era noapte, încă nu răsărise luna, dar fiindcă îmi mirosea a cîrnaţi pe varză.

fiindcă doream să ajung cît mai repede la casa unde gospodina pregătise o asemenea mîncare, vedeam de parcă eram nictalop. Poate că şi devenisem nictalop.

Am mers ca un lunatic, atras de mirosul care nu exista decît în închipuirea mea turmentată de foame, pînă am ajuns la un drum de ţară. Nu m-am oprit o clipă. Primejdia parcă n-ar fi existat. Uitasem cu desăvîrşire de ea. Ştiam, din timpul zilei, că drumul acela de ţară ducea spre un sat mare — abia mai tîrziu aveam să aflu că nu era un sat ci un orăşel, orăşelul K... — ştiam, eram conştient că, mergînd pe drumul acela, riscam mult, dar, totuşi, continuam să merg, ignorînd primejdia. Şi fără voia mea, deşi ştiam încotro merg şi ce urmăresc, mă închipuiam cu patru ani în urmă cînd pentru prima dată am păşit pe străzile oraşului universitar C... ca să mă înscriu la facultate. Mergeam pe un drum de ţară, dar mă vedeam pe strada care, de la gară, urca în pantă, noroioasă ca o uliţă de tîrguşor, în schimb însă cu case de oraş mare, cum de fapt şi era, înnegrite de funingine. La parterul acestor case existau prăvălioare de unde puteai cumpăra ceea ce nici nu-ţi dădea prin minte că s-ar putea vinde. Etajul de deasupra era locuit

de familia negustorului. Prin sticla murdară a ferestrelor, de multe ori peticită cu hîrtie de jurnal, nişte copii clorotici şi ciufuliţi priveau nostalgici strada noroioasă, muşcînd fără poftă din cîte o felie de pîine neagră unsă cu magiun. Cerul era de culoarea cimentului şi numai departe soarele ca un ochi urduros se căznea plictisit să vadă ce se petrece dincoace de pînza afumată a norilor.

Mergeam pe drumul de ţară şi mă vedeam pe strada Bendela, mă vedeam în sufrageria lui Frau Mizzi, unde luam masa, la prînz şi seara. O vedeam pe Frau Mizzi, înaltă, planturoasă, aproximativ frumoasă, mirosind puternic a levănţică, asemenea unei ciudate plante de carne şi sînge, mişcîndu-se sprintenă în jurul mesei, ca să ne servească extraordinara ei ciorbă de sfeclă dreasă cu smîntînă, după care urmau cîrnaţii, aromitorii şi condimentaţii cîrnaţi pe varză călită, pregătiţi după o reţetă proprie şi probabil secretă, de vreme ce nici pînă astăzi nu s-a mai întîmplat să mănînc, în altă parte, cîrnaţi atît de gustoşi. Frau Mizzi se mişca sprintenă în jurul mesei servindu-ne, şi de fiecare dată cînd se apleca peste umărul cuiva îi vedeam sînii albi care, în ciuda celor patruzeci de ani, se păs-

trau frumoşi şi generoşi aşa cum frumoasă şi generoasă era, în general, Frau Mizzi. Şi după ce îi vedeam sînii albi şi frumoşi nu ştiu de ce, dar mîncarea pe care ea ne-o servea ni se părea mai gustoasă, şi ne repezeam să înfulecăm cu o hămeseală de animale tinere.

Mergeam pe drumul de ţară, mă vedeam în sufrageria lui Frau Mizzi, o vedeam pe ea, frumoasă şi planturoasă în ciuda celor patruzeci de ani ai ei, îmi era foame ca unui eremit şi îmi mirosea a cîrnaţi pe varză călită meşteriţi cu neîntrecută pricepere de Frau Mizzi, cînd deodată am auzit pornind din direcţia către care mă îndreptam o rafală, urmată apoi de alta. M-am aruncat la pămînt încă de la primele împuşcături, înjunghiat şi ciopîrţit pe dinăuntru de o frică înnebunitoare, aşa cum niciodată nu simţisem o alta. Liniştea se statornici repede. Dar am rămas locului, incapabil să mă mişc, simţind cum se usucă, rece, transpiraţia ce mă inundase din creştet pînă în tălpi în clipa cînd prima rafală spărsese fereastra de întuneric şi linişte a nopţii.

Norii se zdrenţuiseră şi luna, ca un zmeu rotund şi galben, naviga leneşă, ba arătîndu-se, ba ascunzîndu-se. Abia acuma mi-am dat seama că, tot gîndindu-mă la Frau

Mizzi, mă apropiasem binişor de ceea ce credeam eu că e un sat, dar care în realitate era orăşelul K... Pînă la primele case dacă mai era un kilometru, un kilometru şi jumătate.

Cînd mi-am revenit din spaimă — atîta frică nu mi-a fost nici cînd, pentru prima dată, am pornit la atac — am încercat să-mi dau seama de situaţie. Rafalele nu pe mine mă căutaseră, aşa cum crezusem în prima clipă. Dar asta însemna că în sat erau cantonate trupe hitleriste sau poate mai curînd hortiste. Nu era o descoperire. O ştiam dinainte. Şi cu toate acestea părăsisem mlaştinile în speranţa că voi avea şansa să pătrund în oraş fără ca să fiu prins. Fusese o hotărîre disperată, recunoşteam, dar îmi era atîta foame, încît, ca să mi-o potolesc, mizasem pe şansă, împotriva bunului simţ şi a prudenţei de care dădusem dovadă în împrejurările grele prin care trecusem. Dar acum rafalele mă dezmeticiseră. Să merg mai departe era o adevărată nebunie. Şi cu toate acestea eram hotărît să nu dau înapoi. Îmi era foame! Îngrozitor îmi era de foame!

M-am ridicat şi am pornit mai departe. Numai că acum, din prudenţă, n-am mai mers pe drumul de ţară, ci de-a dreptul

peste cîmpuri. Cît am mers nu ştiu. La un moment dat m-am oprit, făcîndu-mă una cu pămîntul, fiindcă am auzit un zgomot pe care, la început, nu l-am putut defini. Mi-am încordat auzul. Şi iarăşi am auzit zgomotul acela. Era, aproape nu aveam nici un fel de îndoială, un geamăt. Am bănuit că mă găseam în apropierea aceluia în care mai adineaori, trăsese automatul. Norii iarăşi se zdrenţuiseră şi, la lumina puţină a lunii, l-am descoperit la numai cîţiva metri înaintea mea. În primele clipe, o mărturisesc, nici nu mi-a dat prin minte să-i vin în ajutor. De altfel, ce ajutor i-aş fi putut da ? Nu eram decît un prizonier român, fugit din convoi, în pericol de a fi prins şi împuşcat. Cu toate acestea, pînă la urmă, tot mi-a venit în minte că poate i-aş putea fi, în vreun fel, de folos. Am început să mă apropii de el, tîrîndu-mă, şi nu fără emoţie. Îmi era teamă că, în cazul cînd era înarmat, crezînd că am intenţii duşmănoase, să tragă în mine.

Cînd m-am apropiat binişor, i-am vorbit tare doar atîta cît era necesar ca să mă poată auzi :

— Să nu-ţi fie teamă ! Vreau să te ajut.

I-am vorbit româneşte gîndind că ar putea fi şi el un prizonier.

Rănitul încetă să mai geamă. Încercă să se ridice în cot, dar nu izbuti. Pe urmă, probabil din cauza efortului, începu din nou să geamă.

— Nu-ţi fie teamă ! Sînt un prizonier român, fugit, am continuat să vorbesc, de data asta în limba germană, apoi în franceză.

Şi tot vorbindu-i am continuat să mă apropii, tîrîndu-mă. Cînd am ajuns lîngă el, la lumina puţină a lunii, drapată de zdrenţele de nori, spre stupoarea mea, am constatat că rănitul era, de fapt, femeie. Închipuiţi-vă în ce situaţie mă găseam. Eram un prizonier, fugit dintr-un convoi, care timp de opt nopţi — excluzînd cele două în care dormisem — nu făcusem altceva decît să merg, să merg susţinut de o singură dorinţă : să ajung cît mai repede în zona frontului ca să răzbat la ai mei. Şi iată că, în plin cîmp, descopeream o femeie rănită. Era noapte, era întuneric, eu eram lihnit de foame, bolnav de foame. Ce trebuia să fac ? S-o las în plata Domnului şi să-mi văd de drum ? S-o ajut ! Dar cum ? În sat n-o puteam duce. Şi în altă parte, unde ? Nicăieri ! Era pierdută, iremediabil pierdută, iar mie nu-mi rămînea altceva

de făcut decît să-mi văd de drum şi să încerc a pătrunde în sat.

Dar în loc să procedez aşa, am luat-o în braţe şi am pornit înapoi spre mlaştini. Acolo, am culcat-o pe aşternutul pe care mi-l făcusem.

— Unde eşti rănită ? Am întrebat-o în româneşte, în franceză, în germană. Nu mi-a răspuns. O dată n-a deschis ochii. Gemea tot timpul. Luna, limpezită din nou dintre nori, îmi ajută să descopăr rănile. Un glonte nimerise în coapsa piciorului stîng, altul în umăr. Rana din coapsă nu părea a fi gravă. Glontele intrase şi ieşise fără să atingă osul. În schimb cealaltă rană, aceea din umăr, era periculoasă. După toate probabilităţile glontele îi sfărîmase clavicula. Dar cel mai grav era că pierdea sînge din ambele răni.

„Cu ce s-o pansez ? m-am întrebat. Dacă n-am s-o oblojesc, va pierde tot sîngele şi va muri".

M-am gîndit să mă dispensez de cămaşă. Mi-am amintit însă că era murdară, neagră de murdărie şi scoarţă de transpiraţie. Dacă îi legam rănile cu fîşii din cămaşă, cu siguranţă că rănile aveau să se infecteze.

Şi totuşi trebuia s-o pansez.

— Te rog să mă ierţi. Nu vreau decît să-ţi ajut.

Am rupt bretelele combinezonului, după care i l-am scos, trăgîndu-l în jos, de la genunchi. Din combinezon am făcut un fel de feşe cu care i-am bandajat mai întîi umărul, pe urmă coapsa piciorului. Ea, docilă, se lăsa pansată de mîinile mele atît de puţin dibace.

„Ei, şi de acum încolo ce se va întîmpla ?“ am întrebat. Şi tot eu mi-am răspuns : „Nu ştiu ! Mai întîi, să se facă ziuă“.

Mi-am rezemat spatele de trunchiul salciei, hotărît să aştept, treaz, lumina dimineţii. Nu-mi mai era foame, şi nici somn. I-am pipăit fruntea. Frigea. Am muiat ce mai rămăsese din combinezon în apa stătută de baltă şi i-am pus o compresă pe frunte. Cînd a simţit-o, rece şi umedă, a oftat o dată adînc şi cîtva timp n-a mai gemut. Pe urmă iarăşi a început.

— Tut es dir weh ? [1]

Nu mi-a răspuns nici acum. Timpul trecea încet. Broaştele concertau neobosite. Din cînd în cînd se auzea ţipînd o pasăre de apă, cine ştie ce fel de pasăre. Din stînga mea, dinspre şosea, de partea cealaltă a mlaştinei se auzea duduit de mo-

[1] Te doare ?

toare, corbii claxoanelor croncănind neobosiţi. Rănita gemea într-una.

Şi dintr-o dată n-a mai gemut. Atunci m-a înhăţat teama şi m-a scuturat disperarea că murise, atunci mi-am lipit urechea de pieptul ei să mă conving dacă nu cumva totuşi mai trăieşte.

Trăia. Îmi vorbise. Acum iarăşi tăcea. Nici nu mai gemea. Se uita la mine. Rezemat în cot şi puţin aplecat deasupra ei o priveam şi eu. Cerul se limpezise şi stelele parcă urcaseră şi mai sus. Cerul era grav, misterios şi, de emoţie, aşa cum se întîmpla de fiecare dată cînd îl priveam, inima începu să-mi bată tare. Rănita mă privea cu nişte ochi trişti aşa cum nu-mi mai fusese dat să văd alţii.

„Suferă fiindcă ştie că are să moară", mi-am spus şi mila a ţipat în mine sălbatic şi deznădăjduit, aşa cum sălbatic şi deznădăjduit ţipa o pasăre de apă, din cînd în cînd, pe aproape, poate dintr-o salcie, la fel ca aceea sub care ne aflam. Pe urmă abia mi-am dat seama că suferinţa nu era proprie numai privirilor ei îndurerate, ci şi chipului. Să fi avut cel mult douăzeci şi cinci de ani. Nu ştiu în ce măsură era numai frumoasă sau foarte frumoasă. Carac-

teristica chipului era nu frumuseţea şi nici urîţenia, ci suferinţa. Suferinţa ţipa din fiecare trăsătură a chipului, din paliditatea frunţii, din abia perceptibila crispare a sprîncenelor, din ridurile premature ale pleoapelor, din proeminenţa obrajilor supţi, din arămiul părului tăiat scurt.

— Trebuie că ai suferit mult ! i-am vorbit, cu toate că era de fapt o constatare numai pentru mine, rostită, fără voia mea, tare şi într-o altă limbă.

Ea închise ochii şi două lacrimi, ca două mărgăritărele, se prelinseră spre tîmple. Mai tîrziu, cînd îi redeschise, ochii îi erau tulburi, din cauza lacrimilor, dar şi din alt motiv, poate din cauza disperării.

— Cine eşti ? mă întrebă în germană.

— Sînt prizonier român. Am fugit şi vreau să ajung înapoi la ai mei.

— Dacă au să te prindă, te vor împuşca.

— Ştiu.

— Şi eu care te încurc !... Acuma ai fi fost departe dacă mă lăsai acolo...

— Nu mai am putere să merg mai departe. De opt zile n-am pus în gură o bucată de pîine. Voiam să mă strecor în sat, să caut ceva de mîncare.

— Acolo nu-i un sat, ci un orăşel. Dacă te duceai, sigur te prindeau nemţii. Pe

străzile orașului circulă patrule. Fac percheziții prin case. Pesemne caută pe cineva. Poate pe dumneata ?

— Pe mine în nici un caz.

— Oricum, eu te încurc... Cred însă că numai în noaptea asta. Pînă dimineața, cel mai tîrziu. Pînă se va întîmpla, te rog să nu pleci de lîngă mine. Mi-e tare frică să mor singură.

Închise ochii și din nou două lacrimi se prelinseră spre tîmple. Pe urmă îmi căută mîna, mi-o strînse și o păstră. A ei era fierbinte, fierbinte. Pasărea de apă iarăși țipă, parcă de spaimă. Cerul se urcase și mai sus și inima mea bătu tare cutremurată de imensitatea spațiului. Femeia murea lîngă mine, pasărea de apă țipa speriată, și în imensitatea care se întindea de la mine și pînă la bagdadia înstelată și iluzorie, timpul curgea calm și indiferent. Murea ea, mureau pesemne atîția, pe toate fronturile, în noaptea care nu avea să se sfîrșească nici după ce va răsări soarele, noapte care dura de cinci ani și care urma să se risipească abia atunci cînd aveau să tacă tunurile, toate tunurile de pe toate fronturile. Mult pînă atunci nu mai era. Poate numai cîteva luni. Ce păcat că ea nu va apuca ziua aceea. Dar eu ? Eu aveam s-o apuc ?

Doamne, şi cît de mult doream să trăiesc! Pentru cîteva minute închipuirea mea o luă razna: m-am văzut întors acasă. Acasă! „Casa“ mea era o cameră. Nimeni nu mă aştepta acolo. Poate carii. Poate urîtul cuibărit prin unghere. Poate singurătatea încăperii dornică să se însoţească cu singurătatea mea iremediabilă, fiindcă pretinsesem vieţii mai mult decît poate ea oferi. Am păşit pe uşă şi uşa a scîncit de mirare că cineva o deschide după atîta timp. Am ridicat storul şi lumina s-a mirat de cît praf se strînsese pe birou, pe pian, pe cărţi, pretutindeni.

— Te-ai întors, maică?

— M-am întors, Sfîntă Vineri.

— S-a terminat războiul, maică?

— S-a terminat, Sfîntă Vineri.

— Şi alde matale n-ai murit?

— Precum vezi, n-am murit, Sfîntă Vineri.

— E bine că n-ai murit, maică, nu-i bine la vîrsta matale să mori. Thii, ce de-a mai colb! Păi de, dacă n-ai vrut să-mi laşi cheia. Ai fi găsit acuma casa lună...

— Camera, Sfîntă Vineri!

— Casa! că pentru alde matale, *momental* asta-i casa. Pînă te-i însura, că acum, dacă ai scăpat de moarte, musai să

te însori. Şi-i musai să fac un pic de curăţenie. Nu vezi ? Te dă praful afară din casă.

— Bine, Sfîntă Vineri, fă curăţenie. Eu mă duc să fac o baie. Dumneata să iei efectele astea şi să le dai foc. Cred că vreo cîţiva păduchi au mai izbutit să se ascundă pe la încheieturi.

Intru în baie şi dau drumul la apă. Fierbinte, să fie cît mai fierbinte. Mă vîr în cadă şi gem de plăcere. Îmi caut o poziţie potrivită şi cît mai comodă, ca apa să-mi ajungă pînă la gît. Porii auie de plăcere. Fiecare parcă e o scoică în care auie marea. Apa miroase a esenţă de brad. Mă săpunesc şi încep să mă frec tare cu buretele. Să iasă din pori mirosul de tranşee, mirosul de praf de puşcă, mirosul de moarte. (Cei care au făcut frontul — poate că nu mulţi, dar sînt destui aceia care ştiu — că după cîteva luni de linia întîi, de atacuri şi de bombardamente, cînd oamenii mor în jurul tău, la dreapta, la stînga, înainte sau în spate, mirosul morţii, nu de mort, ci mirosul morţii ţi se îmbibă în pori.) Stau în baie o oră, două, stau mai mult, scufundat pînă la gît în apa fierbinte şi spumoasă. Dincolo, Sfînta Vineri, bătrînica pe care am angajat-o ca „menajeră“, deretică. Şterge

praful şi cîntă cu vocea ei puţină şi tremurată.

În sfîrşit, ies din baie. Mă şterg cu prosopul. Sfînta Vineri nu mai cîntă. A terminat treaba şi a plecat. Mă aşteaptă primeneli curate. Ele miros a alb. Miros a săpun de rufe. Miros a leşie. Apropii primenelile de nas şi le miros ca pe o floare. În definitiv, pe front se întîmplă să dai de o floare şi s-o miroşi. Dar a primeneli curate, spălate de Sfînta Vineri, fierte şi clătite cu sineală, cu aşa ceva nu se întîmplă să te întîlneşti pe front. Îmi îmbrac pijamaua curată şi gem de satisfacţie. Cu ce se poate compara plăcerea de a îmbrăca o pijama curată după ce te-ai reîntors teafăr de pe front ? Mă vîr în aşternut. Aşternutul miroase a levănţică. Mă tăvălesc în aşternut şi aspir adînc mirosul de levănţică. Mîngîi aşternutul cu palmele, cu obrajii. E răcoros şi moale. Aş vrea să uit pămîntul rece al tranşeelor, tare rece, duşmănos. Te pătrunde perfid cu răceala lui, cu umezeala lui, cu nefiinţa lui. E gelos pe tine că ai sînge, că eşti cald şi el e rece. Şi dacă dormi pe el, perfid, vrea să-ţi fure căldura ca să se încălzească şi el. De aceea, dacă nu-l simţi şi să te trezeşti, adesea se întîmplă să-ţi fure toată căldura şi somnul să se transforme în

moarte. Dar gata! Am scăpat. De acum încolo niciodată n-am să mai dorm pe pămîntul gol, învelit doar în foaia de cort. De acum încolo, niciodată n-am să mă mai trezesc, dimineaţa, galben, ca speriat de strigoi, fiindcă în timpul nopţii hoţul de pămînt m-a sărăcit de căldură. De acum încolo voi dormi numai în pat, cu cearşafuri curate care vor mirosi a levănţică. Şi ca să simt, din plin, atît satisfacţia prezentă cît şi aceea viitoare, mă tăvălesc în aşternut, îl mîngîi şi mă simt fericit. Pe urmă mă astîmpăr. M-a cuprins o moleşeală plăcută. Acum am poftă să citesc. Biblioteca e acolo. Sfînta Vineri a şters de praf cărţile. Toate cărţile din bibliotecă îmi sînt dragi. Viciul meu. Incurabilul meu viciu pe care îl iubesc atîta. Cînd mă gîndesc, numai, că s-ar fi putut să nu am viciul acesta mă cutremur. Dumnezeule, ce ar fi însemnat viaţa mea fără acest viciu? Întind mîna şi iau la întîmplare o carte. Mi-e indiferent ce, fiindcă în bibliotecă nu păstrez decît acele cărţi cărora le voi rămîne credincios pînă la sfîrşitul vieţii.

„Palida mea prietenă, Moartea izbăvitoare, a poposit în luna august, cu nopţile ei scăldate de razele argintii ale lunii, la gospodăria căpitanului Uggla. N-a cutezat

totuşi să pătrundă în casa lui ospitalieră, ştiind bine că nimeni n-ar fi fost bucuros de vizita ei. Palidei mele prietene nu-i lipseşte curajul. Îi place să cutreiere văzduhul călare pe ghiulelele de tun. Pune mîna pe grenadele vîjîitoare şi rîde cu poftă cînd se sparg şi le zboară schijele. Joacă dansuri macabre prin cimitire şi nu ocoleşte sălile infectate ale spitalelor. În schimb o cuprinde teama cînd se apropie de casa unui om drept ori cînd se află la poarta unui om bun. Ea nu vrea să fie întîmpinată cu lacrimi, ci cu o bucurie liniştită, conştientă că mîntuie sufletele de lanţurile durerii şi de povara lutului pămîntesc...“

Citesc în închipuire pasaje întregi din „Povestea lui Gösta Berling“. Mi-a plăcut atît de mult cartea, încît am citit-o de nenumărate ori în anii adolescenţei mele. Îmi amintesc şi acum pasaje întregi. Mulţumesc hazardului că mi-a dat o memorie bună. Pe front memoria mi-a ajutat să nu mi se degradeze spiritul. Închipuiţi-vă un adăpost individual, în prima linie. Închipuiţi-vă că plouă cu găleata, ploaie care te pătrunde prin foaia de cort, închipuiţi-vă că stai culcat într-o băltoacă şi aştepţi zorile ca să

porneşti la atac. Închipuiţi-vă că, în ciuda ploii, a frigului şi a umezelii, pe dedesubt te mănîncă păduchii. Somnul e haşişul. Somnul e uitarea. Dar dacă nu poţi să dormi ce trebuie să faci ? Dacă simţi că starea de fapt te alterează, în ceea ce ai devenit tu datorită civilizaţiei de milioane de ani a speciei tale, ce trebuie să faci ca să te salvezi, fără să faci paşi înapoi spre bezna începutului ? Ei bine, eu mă salvam datorită memoriei, spunîndu-mi pe dinafară pasaje întregi din cărţile pe care le citisem...

— Cum te cheamă ? mă întreabă rănita.

Şi se uită la mine. S-a scuturat de tot păpădia închipuirii. Mă regăsesc lîngă ea, în mlaştină, murdar şi lihnit de foame.

— Horia mă cheamă. Dar pe dumneata ?

— Milada !

— Milada ? Ce fel de nume e acesta ?

— Ceh.

— Va să zică eşti cehoaică !

Voiam s-o întreb cum a ajuns în Ungaria, dar îmi iau seama. Femeia murea şi curiozitatea mea, dacă era curiozitate, mi se păru inumană.

— Român, da ?

— Român. Ţi-am mai spus.

— Da, mi-ai mai spus...

Şi nu mai întrebă nimic. Iarăşi închise ochii. În mlaştini era acum linişte. Pasărea de apă tăcuse. Tăcuseră şi broaştele. Numai în dreapta, pe şosea, zgomotul motoarelor nu mai contenea.

Ascultam zgomotul necurmat al motoarelor şi deodată mi-am adus aminte de tizul meu, Horia Bîrgăzan. Mai precis, de sfîrşitul său tragic şi, dintr-un anumit punct de vedere, neobişnuit.

Curînd după ce am căzut prizonier, la numai două zile, noaptea am fost pus să car, împreună cu alţi prizonieri, morţii şi răniţii de pe poziţie. Mai precis, de pe fosta poziţie, fiindcă în cursul zilei poziţiile lor fuseseră mutate mai înainte cu vreo cinci sute de metri.

Tovarăş de targă mi-a fost dat un cavalerist, căzut prizonier înaintea mea cu vreo cîteva zile. Cavaleristul era Horia Bîrgăzan. În viaţa mea nu mai întîlnisem un om ca el. Era înalt cît un stog. Părul, fără exagerare, de culoarea tutunului Virginia. De culoarea tutunului Virginia îi erau sprîncenele şi mustăţile. Ochii de culoarea albastrului de Voroneţ priveau tot timpul duşmănos. Duşmănoasă şi repezită îi era şi vocea. Pînă a nu-l cunoaşte bine, auzin-

du-l vorbind, sigur îţi spuneai: „Ăstuia nu e bine să-i stai în drum. E omul dracului!" Dar după ce izbuteai să-i dibui sufletul, îţi dădeai seama că nici nu se putea un contrast mai mare decît acela dintre înfăţişare şi firea lui cea adevărată.

Cînd am plecat cu targa să cărăm morţii şi răniţii, prima întrebare pe care mi-a pus-o aceasta a fost:

— Pe tine cum te cheamă, măi române?

— Horia!

— Horia? Uite, mă, cum se potrivi. Pe mine tot Horia mă cheamă. Pifan?

— Pifan! Din 27.

— Eu mi-s roşior. Dar ce nevoie e să ţi-o mai spun. M-ai citit după pinteni. Bun, mă tizule. Horia tu, Horia eu! Dar cel mai bine e că se brodi să fim la înălţime deopotrivă. N-ai idee ce bine îmi pare de treaba asta.

— Are vreo importanţă că sîntem deopotrivă de înalţi? l-am întrebat.

— Lasă că ai să-ţi dai seama singur, tizule, acuşi.

Am înţeles în ce consta avantajul că eram de aceeaşi înălţime cînd am început să cărăm morţii şi răniţii: greutatea brancardei se repartiza în mod egal între noi doi fără

a mai fi nevoie ca unul să depună eforturi mai mari decît celălalt.

Am cărat toată noaptea morţi, dar mai ales răniţi. Dimineaţa ne-au pornit spre un lagăr de prizonieri situat undeva pe teritoriul Ungariei. La început dacă eram treizeci de români. Pe drum ne-am înmulţit. Coloana noastră se îngroşa cu alte grupe cantonate provizoriu prin satele pe unde treceam. La un moment dat, coloana ajunse să aibă un efectiv de o sută treizeci de prizonieri. Ne escortau douăzeci de hitlerişti, comandaţi de un Zugführer[1]. Plutonierul călărea în fruntea coloanei pufăind tot timpul dintr-o lulea uriaşă şi încovoiată.

Ce fiară de om era şi plutonierul ăsta! Era de statură potrivită, dar lat în spate. Avea o faţă rotundă, bucălată, de culoarea racului fiert. Ochii îi erau atît de bulbucaţi şi cu atît de multe vinişoare roşii, încît aveai impresia că acuşi-acuşi îi vor plesni şi te vor împroşca în faţă cu zeama lor rîncedă. Din cauza ochilor bulbucaţi îl poreclisem „Broscoiul". „Broscoiul" ne obliga să mărşăluim ore întregi fără nici un fel de repaus. Şi era cald, era praf, iar noi eram frînţi de oboseală, rupţi de foame şi cumplit de însetaţi. Repausul ni-l dădea —

[1] Plutonier (n.a.).

atunci cînd ni-l dădea — numai în apropierea unei fîntîni. Niciodată chiar la fîntînă. Bineînţeles ne interzicea să ne potolim setea. Ca să-şi bată joc de noi ne explica, rîzînd, că o face spre binele nostru ca nu cumva, încălziţi cum eram, să căpătăm aprindere de plămîni. În schimb el bea pe săturate. Pe săturate beau şi oamenii lui, cîte doi-doi, în timp ce ceilalţi ne păzeau cu automatele pregătite. Mai mult decît atît, la fiecare popas „Broscoiul" se dezbrăca pînă la brîu şi se spăla. Ca încheiere, îşi turna în cap o găleată cu apă rece.

Nu cred că există ceva mai cumplit decît chinurile pe care ţi le cauzează setea. Să mergi zeci de kilometri prin arşiţă şi praf ; să fii doborît de trudă şi totuşi să mergi, să izbuteşti să mergi, fiindcă ştii foarte bine că, dacă ai să cazi, vei fi împuşcat ; să ţi se dea repaus la numai treizeci de metri de o fîntînă cu apă minunat de bună şi mai ales minunat de rece, şi totuşi pentru tine apa să fie *Verboten* [1].

— Ăsta nu e om, e fiară ! spunea de fiecare dată Horia Bîrgăzan.

Eram o sută treizeci de prizonieri. Rupţi, murdari, bărboşi. După înfăţişare, epave

[1] Interzis !

omeneşti, care cu greu ne puteam deosebi unul de celălalt. Cu toate acestea ochiul expert al „Broscoiului“ izbutea să ne diferenţieze. Numai aşa ne explicam de ce faţă de unii se arăta mai îngăduitor iar faţă de alţii se purta aşa cum îi era firea : ca o bestie ! Pe Horia Bîrgăzan îl duşmănea. Asupra nici unuia dintre noi nu se abătea atît de des „Broscoiul“ cu cravaşa, asupra nici unuia dintre noi nu curgeau atît de multe pedepse.

— Ce are, măi Horio, cu tine ? l-am întrebat odată.

— Ce are nu ştiu ! Ştiu însă ce am eu cu el. Măi, tizule, află de la mine că pînă la urmă am să-l achit.

— Vezi-ţi de treabă ! Au să te împuşte. Nu în felul acesta trebuie să le venim noi de hac.

— Lasă, nu-mi purta tu de grijă !

— Ba îţi port ! m-am răstit la el supărat. De cînd cărasem împreună morţii şi răniţii ne împrietenisem. Ne simţeam atît de legaţi unul faţă de celălalt, încît fiecare şi-ar fi dat bucuros viaţa ca s-o salveze pe a celuilalt. Totuşi, sînt împrejurări cînd, chiar dacă eşti hotărît să plăteşti un asemenea preţ, nu-ţi stă în putinţă. Şi cînd spun aceasta mă gîndesc la moartea lui.

Horia a murit fără să-mi stea în putință ca, riscîndu-mi viața, s-o salvez pe a lui.

Era în a șasea zi de cînd ne porniseră spre lagăr. O zi neobișnuit de caldă. În ajun, seara, poposisem la marginea unui sat și am dormit sub cerul liber, păziți cu străşnicie de santinele. În cursul nopții iarăși încercaseră să evadeze doi dintre noi, dar fuseseră surprinși și împușcați. În fiecare noapte se întîmplase la fel. Mereu avuseseră loc încercări de evadare, dar toți plătiseră cu viața. Cu toate acestea, nu exista unul printre noi care să nu se gîndească la fugă.

În dimineața celei de a șasea zile, eram aproape tot atît de obosiți, dar în orice caz mult mai flămînzi decît atunci cînd ne culcasem. În ceea ce mă privește mă țineam binișor. Horia Bîrgăzan în schimb era aproape sleit de puteri. Suporta greu de tot setea și de aceea marșurile îl istoviseră mai mult decît pe mine.

Încă de dimineață, ziua se anunța deosebit de călduroasă. Horia Bîrgăzan numai după o oră de marș începu să se vaite :

— Cumplită sete mi-e, măi tizule !

— Nu te gîndi, Horio ! Închipuiești că...

— Asta-i bună ! mă întrerupse el furios. Ce, parcă mă gîndesc ? Mi-e sete şi fără să mă gîndesc. Mi s-a umflat limba în gură de cîtă sete îmi este.

Am tăcut. Ce i-aş fi putut replica ? Cînd setea începe să te chinuie, nu mai poţi scăpa de ea.

După cîteva minute iarăşi l-am auzit :

— Mi-e sete ! Cumplit mi-e de sete !

„Numai să nu cadă“, m-am neliniştit. Dar Horia Bîrgăzan nu căzu. Se ţinu bine pînă cînd „Broscoiul“ după patru ore de marş ne dădu repaus. Bineînţeles, hotărî repausul tot în preajma unei fîntîni.

După ce ne văzu pe toţi aşezaţi pe marginea şanţului istoviţi de oboseală şi de sete, porni de unul singur spre fîntînă. Mai întîi îşi adăpă calul. Pe urmă se dezbrăcă pînă la brîu şi începu să se spele îndelung gemînd şi mormăind de satisfacţie. Ceremonialul se încheie cu nelipsita găleată, plină ochi, turnată pe cap. După ce se şterse cu prosopul scoase din fîntînă încă o găleată, de data asta ca să-şi potolească setea. Bău îndelung, cu ochii pe jumătate închişi de satisfacţie. Şi tot de satisfacţie plescăi din limbă după ce se săturase.

Aproape o sută treizeci de perechi de ochi îi urmăriră avizi fiecare mişcare. Nouă

ne era o sete cumplită şi el îşi turna în cap o găleată cu apă. Nouă ne era o sete cumplită şi el şi-o astîmpăra gemînd de satisfacţie...

Şi iată că se întîmplă ceva la care nimeni dintre noi nu se aşteptase. Fără să-l observ, Horia Bîrgăzan se ridică de lîngă mine şi porni cu pas hotărît spre fîntînă. Cînd l-am observat, la început nu mi-a dat prin minte ce se întîmplase cu el. Abia ceva mai tîrziu am bănuit adevărul. M-am ridicat şi am alergat după el. L-am ajuns cînd era pe punctul de a depăşi pe cei din capul coloanei dinspre fîntînă.

— Horio, ce faci ? i-am strigat apucîndu-l de braţ. Vino înapoi, că „Broscoiul“ are să te împuşte.

Dar Horia Bîrgăzan parcă nici nu m-ar fi auzit. Îşi smulse braţul din mîna mea şi porni mai departe. Nu ascultă nici de ordinul unui hitlerist care îl somă să se întoarcă în coloană. Am alergat după el şi iarăşi l-am tras înapoi.

— Ia mai du-te în moaşă-ta ! mă înjură el, izbindu-mă cu pumnul în bărbie, pe neaşteptate şi cu atîta violenţă încît m-am prăbuşit.

„Broscoiul“, care tocmai se săturase de băut şi acum îşi ştergea gura cu dosul mîi-

nii, fu în aşa măsură de surprins de ceea ce se întîmpla, încît, de mirare, începu să clipească mărunt ca un miop. Se îndoia parcă de propriile sale simţuri. Nu-i venea să creadă că un prizonier are cutezanţa să-i nesocotească ordinul. Se dezmetici abia cînd Horia Bîrgăzan ajunse la numai cîţiva paşi de el. Atunci, devenind dintr-o dată stacojiu la faţă, urlă în limba lui o comandă care, între timp, chiar şi cei care nu cunoşteau limba germană învăţaseră ce înseamnă :

— Stînga-mprejur ! Şi adăugă imediat : Idiot !

Dar Horia Bîrgăzan, în loc să-i dea ascultare, apucă găleata cu ambele mîini şi, aplecînd-o puţin, începu să bea cu lăcomie.

Pentru a doua oară „Broscoiul" fu uluit cîteva clipe de cutezanţa prizonierului. Pe urmă, revenindu-şi, furios, izbi puternic cu piciorul în găleată. Lovitura fu atît de năprasnică, încît ciutura zbură din mîinile lui Horia Bîrgăzan. Zburară, rupţi, şi cîţiva din dinţii acestuia. Atunci el, cu gura însîngerată, se repezi la „Broscoi". Cu un singur pumn îl culcă la pămînt şi, prăbuşindu-se deasupra, îl apucă de beregată.

— Fiară !... Fiară !... îl auzirăm urlînd.

Cîţiva hitlerişti se repeziră să-şi scape comandantul. Cel care ajunse primul, apucîndu-l pe Horia Bîrgăzan de gulerul vestonului, încercă să-l smulgă de pe „Broscoi", dar fără să izbutească.

— Fiară!... Fiară!... continua să strige Horia Bîrgăzan şi să strîngă în menghina degetelor gîtul „Broscoiului".

Atunci un alt hitlerist, punîndu-i ţeava automatului în tîmplă, apăsă pe trăgaci. Horia Bîrgăzan se prăbuşi alături. Împuşcîndu-l, hitleristul nu-şi salvă totuşi comandantul. Acesta murise între timp, sugrumat de degetele puternice ale lui Horia Bîrgăzan.

Cînd hitleriştii din escortă se convinseră că Zugführerul nu mai era în viaţă, toţi deodată, ca la comandă, şi-au îndreptat asupra noastră automatele, poruncindu-ne să ne culcăm la pămînt. Ca să ne intimideze, unul dintre ei trase în aer cîteva rafale scurte. La început, am crezut că procedează astfel ca să le fie mai uşor celorlalţi să ne împuşte pe toţi. Dar nu se întîmplă aşa. Temîndu-se de o revoltă, voiseră doar să ne intimideze.

Comanda o preluă un Korporal înalt, deşirat, cu faţa toată numai pistrui. Korporalul fusese acela care îl împuşcase pe Ho-

ria Bîrgăzan. Preluînd comanda, ca cel mai mare în grad, chemă oamenii să le transmită ordinele. Dar, ca să nu slăbească paza, nu-i adună pe toţi odată, ci pe rînd, în grupe de cîte cinci.

După ce hotărîrile sale fură cunoscute de toţi cei ce ne escortau, Korporalul ne aduse la cunoştinţă că ne îngăduia să ne potolim setea. Bineînţeles nu era un gest de clemenţă, ci o dovadă de slăbiciune. După cele întîmplate, îi era teamă să întindă coarda mai tare. Grupă după grupă, în deplină ordine, ne-am astîmpărat setea. Mai mult, atunci cînd am plecat mai departe, aveam cu toţii bidoanele pline. Repausul durase aproape o oră.

Seara am poposit într-o comună mare. Cum am ajuns, Korporalul se făcu nevăzut. (Mai tîrziu am aflat că plecase să raporteze, telefonic, superiorilor săi cele întîmplate şi să ceară instrucţiuni.) În noaptea aceea am dormit în sat, tot sub cerul liber, pe o toloacă, strînşi unul lîngă altul ca să ne încălzim, deoarece, în ciuda temperaturii ridicate din timpul zilei, nopţile erau reci.

Dimineaţa, o motocicletă cu ataş aduse pe noul comandant.

Noul comandant avea gradul de Feldwebel. N-a trebuit să treacă mult ca să

ne dăm seama că Feldwebelul era o fiară mult mai crudă decît Zugführerul sugrumat de Horia Bîrgăzan. Şi dacă pe plutonier îl poreclisem „Broscoiul“, pe Maximilian Frymann — acesta era numele noului comandant — l-am poreclit „Frankenstein“.

E de mirare cu cîtă repeziciune faima premerge omul. La numai cîteva ore de la venirea sa, noi ştiam o mulţime de lucruri despre Herr Feldwebel Maximilian Frymann. Aflasem că avea mîna stîngă anchilozată; că făcuse parte din divizia de tancuri SS de tristă faimă „Cap de mort“ ; că fusese grav rănit în Rusia în timp ce încerca să se salveze dintr-un tanc incendiat ; că zăcuse multe luni la un spital, plutind între viaţă şi moarte, dar că, pînă la urmă, se vindecase ; că după aceea fusese utilizat numai în lagărele de prizonieri din spatele frontului ; că, în fine, Herr Feldwebel era cam aspru. „Cam aspru“ era o exprimare eufemistică. Curînd, foarte curînd, aveam să ne convingem că îl întrecea în cruzime pe „Broscoi“.

„Frankenstein“ era altfel decît „Broscoiul“. Nu urla niciodată la noi în timpul deplasării, nu galopa de-a lungul coloanei ca să cravaşeze pe acei care, din cauza oboselii, nu izbuteau să ţină pasul. Nu ne

interzicea să ne potolim setea cu apa din fîntînile pe care le întîlneam în drum. În aparență, „Frankenstein" era mărinimos în comparație cu „Broscoiul". În realitate, era o fiară mai crudă și mai rafinată decît celălalt.

Frankenstein cunoștea bine itinerarul pe care îl aveam de parcurs. Pe harta lui, Frankenstein avea însemnate locurile unde urma să ne oprească pentru odihnă. Și cu vreo doi kilometri înainte de fiecare haltă ne silea să mergem în pas de defilare. Închipuiți-vă ce însemna pentru niște oameni istoviți, rupți de foame și chinuiți de sete, cel puțin doi kilometri de pas de defilare obligatoriu, prin pustă, pe o căldură mai ca în toiul verii. De fiecare dată cădeau cîțiva fără să se mai poată ridica. Bineînțeles toți aceștia erau împușcați pe loc. Dar erau destui și din aceia care, deși nu cădeau, în schimb nu puteau să țină pasul, stricînd alinierea. Or, ce farmec poate să aibă pasul de defilare fără aliniere ?

Frankenstein nu se enerva, nu urla, nici nu utiliza cravașa, așa cum ar fi procedat „Broscoiul". Cei ce stricau alinierea erau trimiși la coada coloanei. Pînă să ajungem la locul de popas se forma acolo un grup numeros, pe care „Frankenstein" îl denu-

mise, în bătaie de joc, „plutonul neputincioşilor". Ceilalţi, cei care găseau în ei resursele fizice necesare ca să străbată toată distanţa în pas de defilare, aveau dreptul, primii, să-şi astîmpere setea. „Neputincioşii" la urmă. Dar era un „drept" mai mult teoretic. Repausul dura maximum douăzeci de minute. Precis după douăzeci de minute, „Frankenstein" ducea la gură fluierul şi fluiera prelung. În cîteva secunde trebuia să fim încolonaţi. În douăzeci de minute, practic era imposibil să-şi potolească setea circa o sută de oameni, chiar dacă această treabă s-ar fi desfăşurat într-o ordine perfectă. Dar întrucît la fîntînă „Frankenstein" nu pretindea ordine, cine să impună unor oameni însetaţi ca într-o Sahară acel dram de disciplină? În împrejurările acelea, cei mai mulţi erau obsedaţi de gîndul că minutele vor trece mai înainte ca ei să ajungă la fîntînă. De aceea, cînd ni se dădea repaus, cei puternici se repezeau la fîntînă ca nişte sălbatici, înjurîndu-se, împingîndu-se, disputîndu-şi aprig ciutura. În această dispută aprigă, apa se vărsa inutil, se pierdea timp şi, cînd se auzea fluierul lui „Frankenstein", nici măcar toţi cei care rezistaseră pasului de defilare nu izbutiseră să-şi potolească setea. Nici

vorbă de „neputincioşi“, din categoria cărora, în mod regulat, mă număram şi eu. De fiecare dată cînd „Frankenstein“ ne dădea repaus, eram atît de istovit, încît mai imperioasă decît setea era nevoia de a-mi odihni trupul istovit, măcar acele douăzeci de minute, care treceau ireal de repede. Să mă odihnesc, să prind cît de cît puteri ca să nu cad pe drum şi să fiu împuşcat în cap, aşa cum se întîmplase cu atîţia alţii. Voiam să trăiesc, teribil de mult voiam să trăiesc, să supravieţuiesc.

— Georg !

Milada, ea vorbise. De cîtva timp n-o mai auzisem gemînd şi crezusem că adormise. Sau poate dormise, dar acum se trezise ?

— Georg, mă auzi ?

Delira, fără îndoială, delira din cauza febrei. Oare cine era acel Georg pe care îl striga ?

— Georg, de ce nu răspunzi ? Lasă-mă să-ţi explic, Georg. Te rog, lasă-mă !

„Explică-mi, Milada !“

Dar cuvintele le-am rostit numai în gînd. Da, ea delira din cauza febrei. Din cauza febrei îşi închipuia că sînt Georg. Mă implora s-o las să-mi explice, habar nu aveam

ce. Şi cu toate acestea îmi era atît de greu să mă substitui acelui Georg ! Aveam sentimentul că aş comite o mare ticăloşie dacă i-aş spune : „Explică-mi, Milada ! Te ascult“.

Într-un fel trebuia să mă hotărăsc, fie să-i atrag atenţia că nu sînt Georg, fie să mă substitui lui. Dar n-a mai fost nevoie. Milada deschise ochii şi se uită lung la mine, ca şi cînd încerca să-şi aducă aminte cine sînt.

— Ah, dumneata eşti. Prizonierul român.

— Da, eu sînt. Cum te mai simţi ?

— Constat că mai trăiesc. Înţelegi ? Constat !

Nu prea înţelegeam ce vrea să spună.

— Nu, nu înţeleg.

— Pesemne că adineaori am adormit şi am visat că am murit. În vis mă miram cît de uşor este să mori. Murisem pe nesimţite. Mi se părea în vis, aşa, cînd şi cînd, fără să-mi dau seama, trecusem frontiera dintre două ţări. Nu aveam nici un fel de regrete şi mi se părea caraghioasă teama mea dinainte. Iar acum, cînd încă n-am murit, iarăşi mi-e teamă. Mi-e tare teamă. Nu vreau să mor !

Şi începu să plîngă.

— Nu-ţi fie teamă. Ai să te faci bine.

— Să nu crezi că sînt laşă. Nu mi-e frică de moarte aşa, în general, doar fiindcă vreau să trăiesc, cu orice preţ. Am un motiv că nu vreau să mor...

Şi conteni. Oare tot delira ?

— Da, bineînţeles. Fiecare avem un motiv să nu ne dorim moartea.

Replica mea era stupidă, dar ea îmi scăpase de pe buze aproape fără voia mea.

— Motivul meu... Trebuie să dau o anumită explicaţie cuiva.

— Lui Georg ?

Ea tresări şi mă privi cercetător, dar în acelaşi timp cu spaimă. Sau poate numai indignată.

— Ce ştii de Georg !

— Nimic !

— Chiar nimic, nimic ? insistă ea.

— Nimic.

— Atunci n-am delirat ?

— Nu !

— Atunci de unde ştii de Georg ?

— Ai spus doar atît : „Georg, lasă-mă să-ţi explic ! Te rog, Georg !"

Milada răsuflă uşurată.

— Slavă Domnului !... Apoi după o pauză : am să te rog ceva. Mult, mult de tot.

— Te ascult. Pentru dumneata fac tot ce-mi stă în putinţă.

— Dacă am să încep să delirez, dacă am să vorbesc din nou cu Georg, te rog să nu asculţi. Să te îndepărtezi. Îmi promiţi ?

— Bineînţeles ! Nu-ţi face griji din pricina asta.

— Ba da !... Ba da !...

Şi începu iarăşi să plîngă. Plîngea cu lacrimi abundente şi, din cînd în cînd, scîncea ca un copil.

— Te doare ? am întrebat-o, deşi ştiam că nu de aceea plînge.

— Mă doare ! minţi ea. De aceea plîng. Tare mă mai doare rana din umăr !

Şi abia acum, pentru prima dată, mi-a sărit în ochi straniul împrejurării în care ea fusese împuşcată. Nu în oraş, ci în afara lui, la o depărtare de un kilometru, dacă nu mai mult. De ce tocmai acolo, şi de către cine ? De o patrulă hitleristă ? Posibil ! Dar nu sigur. Vreau să spun că nu era singura presupunere pe care o puteam face. În primul rînd rafalele fuseseră trase de unul şi acelaşi automat. În al doilea, o patrulă ar fi arestat-o în loc s-o împuşte. Şi în fine, în al treilea rînd, patrula ar fi încercat să se convingă dacă este sau nu moartă.

Într-adevăr, întîmplarea era mai mult decît stranie. În definitiv, ce căutase Milada în plin cîmp, la ora aceea din noapte, şi îmbrăcată aşa cum era îmbrăcată ? Oare îi dăduse cineva întîlnire, în afara oraşului ? Greu dacă nu imposibil de presupus. Atunci ? Ce căutase ea în plin cîmp, îmbrăcată într-o rochie de seară ? Dacă, aşa cum afirmase ea, oraşul mişuna de patrule, cum de izbutise să-l părăsească neobservată şi abia acolo, la un kilometru depărtare, să fie împuşcată ?

Presupuneri se puteau face multe. Adevărul însă care era ? Adevărul numai ea îl cunoştea. Dar, după cîte îmi puteam da seama, nu era dispusă să mi-l dezvăluie. Poate fiindcă nu avea încredere în mine sau poate dintr-un alt motiv numai de ea ştiut.

Eram doi oameni străini pe care întîmplarea, oarbă şi inexorabilă, îi apropiase, acum, în noaptea care se dilata, doi oameni străini care, după toate probabilităţile, eram sortiţi morţii. Ea, Milada pînă în ziuă, poate în timpul zilei, eu în următoarele zile. Doi oameni străini, din păcate doi oameni străini, în ciuda faptului că destinul nostru, teoretic acelaşi, ar fi trebuit să ne determine să nu ne mai simţim aşa.

— Eşti supărat pe mine? mă întrebă ceva mai tîrziu, cînd conteni plînsul.

— De ce să fiu?

— Cred că ai motiv să fii, de vreme ce ţi-am spus să te îndepărtezi dacă voi începe să delirez. Ai putea crede că nu am încredere în dumneata.

— Ţi-am spus că nu trebuie să-ţi faci griji din pricina asta.

— Totuşi, să ştii că nu-i vorba de neîncredere. E altceva...

— Bine!... Bine!... Ce ar fi dacă ai încerca să dormi puţin?...

— Nu vreau să dorm. Şi, imediat, parcă fără nici un fel de legătură: De cînd mă ştiu m-a persecutat norocul. De cînd mă ştiu! Poţi să înţelegi?

— Da!... Bineînţeles.

— Şi acum... De ce trebuie să fii un prizonier român? Un om hăituit!

— Dar ce ai fi preferat să fiu?

Milada nu răspunse. Se mulţumi doar să ofteze.

— Dar ce ai fi preferat să fiu? am insistat.

— Orice altceva în afară de ceea ce eşti.

— Să zicem că aş fi fost un soldat hitlerist. Ţi-ar fi convenit?

— Nu ştiu ce gîndeşti despre mine!

— Ţi-ar fi convenit? am repetat întrebarea.

— Poate. Dar te rog să nu gîndeşti rău despre mine.

— Poate! Va să zică, nu eşti sigură?

— Nu!

— Poate, dacă n-ar fi neapărat o fiară. Aşa-i că la asta te-ai gîndit?

— (!)

— Spune-mi, cum aş putea să te ajut, Milada?

— Dar cum îţi poate trece prin minte că m-ai putea ajuta?

— Spuneai că nu vrei să mori. Da?

— Da, am spus-o... Şi?

— Aş putea să te ajut să nu mori.

— Ce bine ar fi! Dar nu poţi.

— Nici dacă aş încerca să pătrund în oraş?

— Nu văd în ce fel m-ai putea ajuta. Să anunţi „Salvarea“ ca să vină să mă ia de aici din mlaştină?

— Desigur că nu în felul acesta te-aş putea ajuta. Dar dacă mi-ai spune unde să mă duc, dacă mi-ai da o adresă în oraş, m-aş putea întoarce pînă în ziuă, în cel mai rău caz cu pansamente, medicamente...

— Nu cunosc pe nimeni în oraş. Şi apoi, cum îţi închipui că aş accepta să-ţi primej-

duieşti astfel viaţa ca să mi-o salvezi pe a mea ? Dacă te prind, te împuşcă. Nu ?

— Da, dacă mă prind mă împuşcă.

— În acest caz sacrificiul dumitale ar fi inutil.

— Dar nu e sigur că au să mă prindă. Dacă nu te-aş fi găsit pe cîmp rănită, tot aş fi încercat să pătrund în oraş. Spune-mi, Milada, la cine să mă duc, şi cum trebuie să procedez ca să ajung acolo unde trebuie.

— Nu cunosc pe nimeni în oraş care ar putea să mă ajute.

— Doar nu vei fi vrînd să mă faci să cred că nu locuieşti în oraş !

— Ba da. Dar acolo unde am stat, şi la cine am stat, nu te poţi duce.

Şi închise ochii. Trecură cîteva minute fără să ne mai vorbim. În mlaştină era linişte. Numai de partea cealaltă, pe şosea, animaţia nu slăbise. Un torent continuu de vehicule, din ambele direcţii.

— Dumneata ai idee cam pe unde o fi frontul ? întrebă ea ceva mai tîrziu.

— Exact nu ştiu. Acum zece zile nu era mai departe de o sută de kilometri. Cred că între timp ai noştri au reluat ofensiva. Presupun că acum frontul din nou este în mişcare.

— Crezi ? se îndoi ea.

— Presupun. Ascultă puţin ce se întîmplă pe şosea. Acest du-te-vino ar trebui să ne bucure.

— De ce ? Crezi că se retrag ?

— Aşa cred.

— Dar dacă nemţii pregătesc o ofensivă ? Animaţia de pe şosea poate să însemne şi asta, nu ?

Observaţia era judicioasă şi denota că Milada avea o oarecare rutină a frontului.

— Desigur, poate să însemne şi asta. Numai că eu nu cred că nemţii dispun de forţe suficiente pentru o contraofensivă, în acest sector mai ales.

— Atunci s-ar putea ca în cîteva zile ai tăi sau sovieticii să răzbată pînă aici ?

— În două-trei zile, sau poate chiar mai curînd.

— Da, poate chiar mai curînd ! Şi pe chipul ei suferinţa se întipări şi mai pregnant. Oare de ce nu e posibil ca omul să supravieţuiască dacă vrea cu tot dinadinsul ?

— Parcă există cineva care vrea să moară ! Şi dacă moartea ar depinde de liberul arbitru al fiecăruia, cu foarte mici excepţii, oamenii ar fi nemuritori.

— Totuşi... cum să-ţi explic ? Una e să nu vrei să mori şi alta să vrei cu dinadinsul să trăieşti. Şi eu vreau, vreau cu tot dinadinsul să trăiesc, fiindcă e absurd să mor tocmai acuma. Apoi după cîteva clipe : ...Va să zică, s-ar putea ca pînă în două zile să treacă frontul peste noi ?

— N-ar fi de loc exclus.

— Ştii ce mi-e teamă ? Să nu se infecteze rănile pînă în două zile.

— Nu, n-au să se infecteze, am asigurat-o, vorbind cu convingere, cu toate că, în sinea mea, eram încredinţat tocmai de contrariu.

— Să nu se infecteze, fiindcă două zile cred că am să pot rezista. Apoi, din nou întrebarea : Dar eşti sigur că în două zile ajung aici ai voştri ?

— Sînt sigur !

— Pe ce te bazezi ? insistă ea.

— Ţi-am spus că acum zece zile frontul era doar la o sută de kilometri.

— Acum zece zile erai prizonier ?

— Eram.

— Păi dacă erai prizonier cum de cunoşteai situaţia reală de pe front ?

— De la radio.

— Nu vei fi vrînd să mă convingi că

nemţii v-au instalat un aparat de radio în lagăr, ca să nu vă plictisiţi.

— Bineînţeles că nu. Dar exista în lagăr un aparat de radio clandestin, confecţionat dintr-o cutie de chibrituri.

— Cum dintr-o cutie de chibrituri ?

— Vreau să spun că piesele lui erau montate într-o cutie de chibrituri.

— Aşa !

— Grozav aparat !

Din ziua cînd fugisem de sub escortă, acum, pentru prima dată, îmi aminteam de minusculul aparat de radio montat într-o cutie de chibrituri.

... În lagăr am ajuns mai tîrziu.

Vestea neliniştitoare ne-a întîmpinat chiar de la poartă :

— În lagăr bîntuie tifosul.

Nici nu era de mirare. Mizeria şi murdăria erau de nedescris. Mîncarea insuficientă şi imposibilă. O sută de grame de pîine pe zi, mazăre furajeră sau varză putrezită şi cu viermi. Cei pe care i-am găsit în lagăr arătau ca nişte cadavre ambulante, îmbrăcate în zdrenţe.

Dimineaţa ne-au scos la lucru. Trebuia să săpăm un şanţ anticar. Ritmul de muncă era infernal. Paznicii noştri erau înarmaţi cu automate, dar şi cu un fel de harapnice.

Totuşi izbuteam să-i păcălim. Cei vechi, mai ales, căpătaseră o îndemînare deosebită în a mima efortul. Fiindcă secretul în aceasta consta. Din păcate, minutele pe care izbuteam să le furăm, mimînd efortul, reprezentau doar o infimă parte din timpul de odihnă necesar ca să putem rezista. Şi fiindcă nu reprezenta decît o infimă parte, mulţi dintre noi, chiar dintre cei care căpătaseră o dexteritate uimitoare în a-i păcăli pe călăii noştri cădeau istoviţi, şi pentru totdeauna.

Paznicii noştri aveau fiecare cîte o poreclă. Unuia i se spusese „Hiena", altuia „Molia" sau „Vampirul". Pe comandantul lagărului, maiorul Hans Wolzagen, îl porecliseră „Linxul", din cauza mersului şi a ochilor săi tulburi. Unul nu scăpase fără poreclă. Dintre toţi cel mai ticălos era „Hiena".

Din lagăr plecam la lucru dimineaţa şi ne întorceam seara. Mîncarea de prînz ni se aducea acolo, în marmite. „Hienei", după ce se îmbuiba, îi venea chef să se distreze. Şi se distra poruncind prizonierilor să-şi tragă palme. Dacă unul refuza joaca, viu nu se mai întorcea în lagăr. Pînă seara îi găsea un motiv şi-l împuşca. Nu trecea o zi fără să auzim în timpul lucrului, măcar o

singură dată, răpăind automatul. De cîte ori auzeam împuşcături ştiam că unul dintre noi a fost împuşcat. Dar cine anume aflam abia seara cînd ne întorceam în lagăr.

Cel mai îngrozitor lucru în lagăr nu era munca istovitoare, nici sadismul călăilor noştri, ci acţiunea sistematică şi permanentă de anihilare a demnităţii umane. Căci se mai poate vorbi de demnitate cînd, ca să-ţi distrezi călăii, te iei la palme cu altcineva la fel de nenorocit ca şi tine? Există o graniţă a compromisului pe care, dacă ai trecut-o, înseamnă că ai coborît înapoi spre animalitate.

Munca istovitoare îndobitoceşte. Foamea permanentă îndobitoceşte. Îndobitoceşte acţiunea sistematică de teroare, de oprimare, de extirpare a demnităţii. Epuizării fizice îi urma moartea fizică. Dar moartea fizică era precedată de moartea spiritului. Am observat fenomenul acesta la mulţi dintre tovarăşii mei de suferinţă. Reducerea la biologic, existenţa bazată pe funcţiile elementare care asigurau supravieţuirea biologicului. De aceasta mi-a fost frică cel mai mult atîta vreme cît am stat în lagăr. Să nu-mi moară spiritul înainte de a mi se slei forţa fizică. Şi ca să nu se întîmple aşa, în timp ce lucram sau cînd aveam o

clipă de răgaz — de cele mai multe ori noaptea în baraca sufocantă din cauza mirosurilor pestilenţiale — făceam exerciţii de conservare a spiritului. Recitam versuri, îmi reaminteam conţinutul cărţilor care îmi plăcuseră cel mai mult, expuneam în faţa unui auditoriu închipuit prelegeri. Cu cît trupul îmi era mai istovit, cu cît promiscuitatea, arbitrarul şi acţiunea sistematică de dezumanizare, asemenea unei mlaştini, încerca să mă înghită, amorţindu-mi spiritul, cu atît mai disperat mă luptam biciuindu-l să nu lenevească, să nu se dea bătut. Regii se întîmplă să abdice siliţi sau, mai rar, de bunăvoie. Dar eu nu voiam să abdic de la prerogativele spiritului. Pe pămînt, cu un cui, pe fiecare bucată de hîrtie găsită şi cu un ciot de creion încercam să rezolv ecuaţii sau să demonstrez nu ştiu ce teoremă din geometria euclidiană. Pe scurt, pentru a nu mă prăbuşi, pentru a nu coborî în subumanitate, aşa cum voiau călăii noştri, mă străduiam să-mi păstrez spiritul activ, silindu-l, în ciuda amorţirii sale, datorită subnutriţiei şi a istovirii fizice, să rămînă activ, să lucreze.

În felul acesta încercam să mă salvez. Nu eram singurul. Fiecare — sau aproape fiecare — încerca, în felul său să nu se

prăbuşească. Dar aveam momente de slăbiciune cînd mi se părea că sîntem nişte vieţuitoare lipsite cu desăvîrşire de orice fel de aptitudini de apărare, care, dezorientate şi în panică, făceam eforturi disperate, fiecare pe cont propriu, spre a ne salva, indiferent dacă în vederea atingerii acestui scop sacrificam pe ceilalţi. E drept, existau printre noi şi ticăloşi în stare să neguţeze viaţa celorlalţi, ca să supravieţuiască ei. Existau şi ticăloşi care, de dragul unor meschine avantaje — ele însă însemnau enorm sub raportul supravieţuirii — erau gata să se ia la întrecere cu călăii noştri în cruzime. Dar aceştia constituiau excepţiile. La o primă şi superficială vedere, în lagăr existau două categorii de oameni. Comandantul: „Linxul", cu subalternii săi: „Hiena", „Molia" şi ceilalţi stăpîni absoluţi, cu drept de viaţă şi de moarte asupra noastră — şi noi, prizonierii. În realitate lucrurile se prezentau puţin altfel. Nu exista numai voinţa călăilor noştri. Exista şi o voinţă a lagărului. Voinţa aceasta nu se realizase în mod spontan. Ea fusese insuflată, inoculată sub diverse forme şi acţiona în diferite împrejurări. E drept, nu toată lumea din lagăr era conştientă de această forţă. Vreau să spun că nu absolut toţi îşi

dădeau seama că există în lagăr oameni care conduc într-altfel, conspirativ, luptînd împotriva pasivităţii, împotriva apatiei, a abandonării totale în faţa terorii şi arbitrarului. N-aş putea explica, fiindcă nici astăzi nu mi-e foarte clar, în ce fel se realiza aceasta. Cert este însă, că atunci cînd împrejurările o cereau, marea majoritate a prizonierilor acţiona în conformitate cu indicaţiile date de către acei ce conduceau şi care reprezentau, de fapt, voinţa lagărului. De pildă, sabotarea sistematică a lucrului, sprijinirea în timpul marşului şi la locul de muncă a celor sleiţi de puteri, fie preluînd sarcinile lor, fie dîndu-li-se spre îndeplinire acele munci care necesitau cît mai puţin efort, şi încă multe altele.

Pe măsură ce am căpătat vechime în lagăr, am înţeles că nu eram nişte frunze pe care vîntul — citeşte comandantul şi garda lagărului — le poate spulbera în toate părţile. E drept, călăii noştri cu pistoalele lor automate, cu cruzimea lor, care în definitiv constituiau pentru ei tot o armă, erau mai puternici decît noi. Dar în felul nostru eram şi noi puternici. Nu luaţi fiecare în parte. În parte, fiecare era un biet om — din care călăii noştri se străduiau să facă un subom — ce dorea să supravieţuiască. Cu

toţii însă la un loc eram puternici. E drept, nu ne puteam opune ca hitleriştii să nu ucidă după bunul lor plac. Nu ne lăsam însă doborîţi de disperare, adică exact ceea ce doreau ei — în vederea cărui scop acţionau aşa cum acţionau — fiindcă toţi, fără excepţie, credeam că nu mai este departe ziua cînd suferinţele noastre vor lua sfîrşit.

De multe ori oamenii iau drept realităţi propriile lor dorinţe. Nu era însă cazul cu noi. Deşi eram într-un lagăr de prizonieri, eram la curent cu mersul operaţiunilor de pe toate fronturile datorită aparatului de radio construit într-o cutie de chibrituri. Al cui era aparatul şi cînd aveau loc audiţiile clandestine nu putusem afla. Secretul era apărat cu străşnicie. Probabil că Nichita ştia. Acest Nichita era un pifan din Divizia Tudor Vladimirescu, căzut prizonier înaintea mea cu cîteva săptămîni. După moartea lui Horia Bîrgăzan cel mai mult cu el m-am împrietenit.

Prin Nichita aflam veştile de pe front, recepţionate de minusculul aparat de radio. Bineînţeles, pînă la urmă, prin cozile lor de topor, hitleriştii au aflat de existenţa aparatului şi au început să-l caute cu disperare. Dar, în ciuda eforturilor, în ciuda

percheziţiilor inopinate, ziua, noaptea, tocmai atunci cînd te aşteptai mai puţin, n-au izbutit să-l descopere.

Nu l-au găsit, probabil fiindcă investigau după un aparat de radio propriu-zis nu după o cutie de chibrituri. (Astăzi, după atîţia ani, îmi aduc aminte cu admiraţie de tovarăşii necunoscuţi din lagăr care, în condiţiile acelea vitrege, au fost atît de ingenioşi să-i găsească ascunzători sigure.) Cu toate că datorită „cutiei de chibrituri" luam cunoştinţă de dezastrele succesive ale hitleriştilor, totuşi nu exista unul dintre noi care, dacă i s-ar fi ivit prilejul, să refuze să fugă. Spun, dacă i s-ar fi ivit prilejul, fiindcă o evadare din lagăr era o imposibilitate. Paza era organizată perfect şi, în plus, dotată cu cîini de urmărire, pentru cazul cînd vreunul dintre noi, cine ştie prin ce întîmplare extraordinar de favorabilă, izbutea să se strecoare dincolo de sîrma ghimpată. (Cît timp am stat în lagăr au fost trei încercări de evadare, toate nereuşite. Doi au fost împuşcaţi între reţele, iar al treilea, după ce l-au dibuit cîinii, a fost împuşcat în faţa întregului lagăr adunat pe „Appellplatz" [1].)

[1] Platoul unde se făcea apelul, dimineaţa şi seara (n.a.).

Frontul era mereu în mişcare, diviziile noastre şi cele sovietice înaintau mereu, dînd peste cap punctele de rezistenţă ale trupelor hitleristo-hortiste, încît nu ne-am mirat cînd, într-o zi, s-a zvonit că lagărul va fi mutat mai în interior. Zvonul se confirmă. Ordinul de evacuare a lagărului ne-a fost adus la cunoştinţă, în mod oficial, la raportul de dimineaţă. Numai că acel „mai în interior" de care se vorbise în ajun, aflam acum că însemna Germania. Vestea ne deprimă şi nu puţini am fost aceia, care, îngroziţi de perspectiva prizonieratului în Germania, ne-am gîndit să evadăm mai înainte de a ajunge acolo.

Pregătirile de plecare s-au făcut în mare grabă, şi, după numai patru ore, întregul efectiv al lagărului, pe barăci, era pornit în marş. „Frankenstein" pe care nu prea îl văzusem prin lagăr, îşi făcu din nou apariţia şi, spre ghinionul meu, el preluă comanda coloanei din care făceam şi eu parte. Cu meticulozitatea care îl caracteriza, folosind şi vechea experienţă, „Frankenstein" îşi luă toate măsurile ca să împiedice în timpul deplasării orice tentativă de fugă.

Cu toate acestea eram hotărît să fug.

Prilejul s-a ivit trei zile mai tîrziu şi atît de pe neaşteptate, încît n-am mai avut

timp să mă înţeleg cu Nichita. Am acţionat pe cont propriu. Poate că a evadat şi el. Dar de întîlnit nu ne-am întîlnit după aceea. Ce bine ar fi fost dacă acum, în mlaştină, ar fi fost şi el cu mine. Poate că, fiind doi, am fi găsit o posibilitate s-o salvăm pe Milada. Eram aproape convins că nu va putea rezista încă două zile. Muriseră atîţia lîngă mine, încît ştiam cît de perfidă izbutea să fie moartea cînd nu voia ca victima ei să prindă de veste că i se află la căpătîi.

Milada credea că va putea rezista două zile. I-am pus mîna pe frunte. Frigea. Dacă cel puţin aş fi avut cîteva sulfamide sau altceva contra infecţiei. Ea nici măcar nu deschise ochii. Poate adormise. Norii se adunaseră din nou, dar erau tot atît de zdrenţuiţi.

„Numai să nu plouă ! m-am neliniştit pentru Milada. Dar pe urmă, tot eu mi-am zis : De vreme ce moare, ce importanţă mai are dacă plouă sau nu !"

Milada aţipise, probabil toropită de febră. Oboseala mă ajunsese şi pe mine. Mi-am luat o poziţie comodă, hotărît să dorm pînă s-o lumina. Dar în loc să dorm, am început să mă gîndesc la peripeţiile fugii mele.

...Era înspre prînz. La un moment dat ne-am încrucişat pe şosea cu o lungă coloană hitleristă. După cît mi-am putut da seama era vorba de un întreg regiment. Deplasarea se efectua în camioane. Pesemne era absolut nevoie de ei, ca să astupe vreo breşă. Şi iată că, în timp ce coloana încă mai trecea pe lîngă noi, am auzit mai întîi un huruit puternic şi imediat după aceea s-a ivit parcă din nori o escadrilă de bombardiere sovietice. Zburau sus de tot, protejate de cîteva avioane de vînătoare.

În primele clipe am crezut că ne vor lăsa în pace, avînd altă misiune de îndeplinit, mult mai importantă. Dar m-am înşelat. Mai întîi, un avion de vînătoare s-a abătut din drumul său. Trecu pe deasupra coloanei, ca o străfulgerare, mitraliind, apoi reveni în formaţie. Imediat întreaga escadrilă de bombardiere viră spre şosea şi de sus au început să curgă bombele, lovind în plin camioanele.

„Frankenstein“, încă mai înainte de a începe bombardamentul, ne ordonase să ne culcăm în şanţul şoselei. Şansa noastră a fost că pînă să se abată din drumul lor bombardierele, coloana de camioane hitleriste depăşise cu puţin pe a noastră. Pînă

la noi nu ajungeau decît schijele. Totuşi, din cauza avioanelor de vînătoare, care evoluau deasupra noastră şi mitraliau, eram obligaţi să stăm cu capul la pămînt. Eu unul le-am auzit piuind şi le-am văzut înfigîndu-se în pămînt în jurul meu ca nişte picături de ploaie. Pînă a nu cădea prizonier, fusesem tot timpul în prima linie, luasem parte la nenumărate atacuri şi nu o dată se întîmplase să mă găsesc sub tirul artileriei. Dar frică niciodată nu mi-a fost atîta ca acum cînd bombardau avioanele grele şi mitraliau cele de vînătoare.

Şi cu toate că îmi era atîta frică, mi-am dat seama că se ivise totuşi un prilej, unic poate, să evadez. Acum, pînă nu se sfîrşea bombardamentul. L-am căutat cu privirea pe „Frankenstein". Stătea cu capul la pămînt şi nici nu sufla. Ceilalţi din escortă, la fel. M-am tîrît mai întîi afară din şanţ, pe urmă am rupt-o la fugă de-a buşilea. Pînă să se dumirească hitleriştii că evadasem, eu şi ajunsesem într-un lan de porumb încă necules. E drept, cîteva gloanţe de automate mi-au fluierat pe la urechi, dar am avut şansa să nu mă găsească vreunul dintre ele. La adăpostul pădurii de porumbi am răsuflat uşurat, dar am continuat să alerg în direcţia inversă către

care se îndrepta coloana noastră. Cu toate că ştiam că „Frankenstein“ nu avea posibilitatea să mă urmărească, am fugit pînă cînd nu mi-am mai putut trage sufletul.

Opt zile, mai precis opt nopţi am mers în direcţia frontului, ocolind satele. În tot acest timp m-am hrănit cu dovleci şi cartofi dezgropaţi de pe cîmp. În cea de-a opta zi am nimerit în mlaştină. Eram atît de istovit, încît am dormit patruzeci şi opt de ore continuu. Cînd m-am trezit, faţa şi mîinile îmi erau umflate din cauza înţepăturilor de ţînţari. Cît timp dormisem nu simţisem nimic. Acum înţepăturile mă usturau şi îmi era foame şi sete. Mi-am strîns centura pe pîntece şi am început să chibzuiesc. Deocamdată scăpasem. Dar mă aflam într-o ţară străină. Prudenţa mă îndemna să nu mă bazez pe şansă. De altfel acesta şi fusese motivul pentru care ocolisem pînă atunci satele. Prudent era ca şi de acum încolo să le ocolesc. Faţă de zilele precedente aveam avantajul că prin mlaştini puteam merge şi ziua, cel puţin deocamdată. Dar, după ce am mers o zi întreagă, am constatat că în raport cu şoseaua nu parcursesem mai mult de şase kilometri. Constatarea mă deprimă. Dar nu aveam încotro.

Foamea mă chinuia cumplit. Pe cîmp, în ultimele douăzeci şi patru de ore, nu mai găsisem nici dovleci, nici cartofi şi nici ştiuleţi de porumb, în ciuda faptului că în loc să-mi continui drumul, pierdusem toată noaptea cutreierînd pe cîmp după mîncare. Dimineaţa, cînd s-a luminat, m-am retras iarăşi în mlaştină. Dar nu ca să merg mai departe. În primul rînd fiindcă la lumina zilei descoperisem că la o depărtare nu mai mare de zece kilometri era un sat, de fapt orăşelul K..., cum aveam să aflu de la Milada în noaptea următoare. Nemaiputînd îndura foamea, eram acum hotărît ca, la noapte, cu orice risc, să încerc să pătrund în oraş. În al doilea rînd, stomacul îmi era bolnav din cauza dovlecilor. Căci, spre ghinionul meu, nefiind fumător, nu aveam măcar o brichetă cu care să aprind focul. Mîncasem şi dovlecii şi cartofii cruzi.

...Şi cînd a venit din nou noaptea, foamea a fost mai puternică decît prudenţa. În mlaştina care exala iz de vegetale descompuse, de mîl şi de război, dintr-o dată mi s-a năzărit că miroase a cîrnaţi pe varză călită. Şi aidoma unui halucinat am pornit spre ceea ce luam eu drept sat şi care în realitate era orăşelul K... ca să-mi astîmpăr

foamea cu nişte închipuiţi cîrnaţi pe varză călită, aidoma acelora cu care ne hrănea în primul an al studenţiei mele frumoasa şi planturoasa Frau Mizzi.

Pînă la urmă, tot am adormit. M-am trezit dimineaţa, cînd abia se luminase. Milada dormea. Dacă pieptul nu i s-ar fi mişcat în ritmul respiraţiei, aş fi putut crede că murise în timpul nopţii. Dar dormea şi o puteam privi în voie. Era fără îndoială frumoasă. La lumina zilei şi frumuseţea era evidentă nu doar suferinţa parcă fără de margini, care în nici un caz nu era numai a chipului — poate cel mai puţin a lui —, ci a întregii sale făpturi. Acum, la lumina zilei, reflectînd la cele întîmplate, încercam să înţeleg ceea ce încercasem şi în timpul nopţii, dar fără rezultat.

„În definitiv, cine este femeia aceasta ?" m-am întrebat, vorbindu-mi tare, înciudat, iritat aş spune. Să nu mă întrebaţi de ce. N-aş putea să vă explic. Judecaţi şi dumneavoastră. Eram un prizonier fugit de sub escortă. Umblasem zile întregi, mai precis

nopţi întregi ca să ajung în zona frontului. Zile întregi nu mă hrănisem decît cu dovleci şi cartofi cruzi, fiindcă nu îndrăzneam să mă apropii de sate, bănuindu-le ticsite de trupe. Din cauza foamei însă, pînă la urmă prudenţa mă părăseşte. Vine din nou noaptea şi atunci mă hotărăsc să mă strecor în „sat“ ca să fac rost de ceva mîncare. Pornesc la drum, dar la un moment dat cîteva rafale de automat mă încremenesc locului. La început cred că automatul în mine a tras. Dar mă dumiresc repede că, nu prea departe de mine, cineva a fost rănit. Şi atunci ce fac ? În loc să-mi văd de drum sau să mă retrag, caut să mă apropii de rănit, riscînd să mă trezesc cu un glonte în cap în cazul că, spre ghinionul meu, era înarmat. În fine, cînd ajung lîngă el constat, spre marea mea stupefacţie, că nu e vorba de un bărbat, ci de o femeie. Şi atunci, fără să mai stau o clipă pe gînduri, o iau şi o aduc în mlaştină. Samariteanul din biblica parabolă care a salvat pe călătorul atacat de tîlhari avea la el untdelemn cu care i-a pansat rănile, avea asinul cu care l-a putut transporta pînă la o casă de oameni. Eu nu aveam nici măcar un pansament individual şi de transportarea ei undeva unde să primească îngrijirile ne-

cesare nici nu putea fi vorba. Totuşi, în ciuda faptului că, la rîndul meu, eram un om hăituit, o iau şi o aduc în braţe. Deosebirea — esenţială — dintre mine şi cel din parabolă era că nu-i puteam fi de nici un folos şi că singurul lucru ce îmi stătea în putinţă era să asist la agonia ei.

Hotărît, făcusem o mare prostie că mă încurcasem cu ea.

De fapt, iritarea mea avea o cauză foarte precisă. Neîncrederea în Milada datorită rochiei de seară pe care o purta. O victimă a nazismului, îmbrăcată în rochie de seară, împuşcată în afara zidurilor oraşului ! Era o întîmplare nu prea uşor de crezut. Numele nu era un argument. Fără îndoială, Milada era un nume ceh. Dar dacă era, într-adevăr, cehoaică, de ce în timpul delirului vorbise în limba germană şi nu în limba ei maternă ? În mod normal ar fi trebuit să se întîmple exact contrariul. Aşa cum oamenii, în o sută de cazuri dintr-o sută, oricît de multe limbi ar cunoaşte, socotesc numai în limba maternă, la fel se întîmplă şi în timpul unui delir. Cel care delirează vorbeşte limba poporului din care face parte. Or, Milada delirase în limba germană. Pe de altă parte, persoana cu care îşi închipuise în timpul delirului că

stă de vorbă nu avea nume ceh. Georg! Georg era un nume nemţesc. Nu cumva Milada mă minţise că este cehoaică? Dar în acest caz...

N-am mai avut timp să trag nici o concluzie, fiindcă Milada tocmai se trezea. Deschise ochii şi se uită la mine cu o privire cercetătoare şi uimită, de parcă încerca să-şi amintească cine sînt. După cîteva minute îşi aminti. Şi atunci se întîmplă cu ea ceva care mări neîncrederea. Vă amintiţi că la Milada mai izbitoare decît frumuseţea, de altfel de necontestat, era suferinţa care, în ciuda faptului că o oglindea chipul ei frumos, era a spiritului. Ei bine, în clipa cînd îşi reaminti cine sînt şi ce rol jucasem în viaţa ei în ultimele zece ore, cu o sforţare, abia vizibilă, izbuti să alunge de pe chipul ei suferinţa. Acum Milada era o femeie frumoasă care, chiar dacă suferea cumva, aceasta se datora doar rănilor. Talentul acesta extraordinar de a se metamorfoza mă uimi, sporind, aşa cum am mai spus, neîncrederea.

— Guten Morgen! [1] i-am urat.

— Guten Morgen! Dar ce s-a întîmplat cu dumneata? mă întrebă.

---

[1] Bună dimineaţa.

— Nimic! De ce crezi că mi s-a întîmplat ceva?

— Eşti schimbat. Ai o privire aspră. Pînă şi trăsăturile ţi s-au înăsprit.

Teribila intuiţie femeiască!

— Te asigur că te înşeli. Cum te mai simţi?

— Durerile sînt suportabile. Cred însă că am febră mare.

I-am pipăit fruntea. Ardea. Temperatura nu era în nici un caz mai mică de treizeci şi nouă de grade.

— Mda! Ceva temperatură ai. Poate treizeci şi opt de grade am minţit-o. În orice caz nu trebuie să te alarmezi.

— Da, poate că n-ar trebui să mă alarmez de vreme ce îmi este foame. Auzi, să-mi fie foame! Ai la dumneata ceva de mîncare?

— Nimic! Absolut nimic.

— Păcat. Dacă aş mînca ceva, poate că aş prinde puţină putere. De necrezut cît de foame îmi este!... Vrei să-mi dai puţină apă? Mi s-a făcut sete. Şi apoi, se spune că apa ţine loc de mîncare.

Am luat gamela şi i-am adus apă din mlaştină. Apa era tulbure, gălbuie şi mirosea urît a nămol şi vegetale putrezite. I-am ridicat capul ca să poată bea.

— Nu-i grozavă, dar alta mai bună pe aproape nu există.

Cînd văzu ce fel de apă îi dau să bea, renunţă.

— Mulţumesc ! Cred că nu mai mi-e sete.

— Chiar nu-ţi mai este sete ?

— Nu în aşa măsură încît să beau apă din mlaştină.

— Te cheamă, într-adevăr, Milada ? am întrebat-o aproape fără voie.

— Milada mă cheamă.

— Şi eşti, într-adevăr, cehoaică ?

— Sînt. Curios ! Dar ce rost avea să te fi minţit ? Cînd ţi-am spus cum mă cheamă, eram sigură că voi muri. Şi apoi... şi apoi nu aveam nici un motiv să mă tem de dumneata. Se cunoştea că nu eşti omul căruia să-i stea în putinţă să-mi facă vreun rău.

Pe buze îmi stătea întrebarea : Bine, eşti cehoaică, te cheamă Milada, dar cu nemţii ce ai avut de împărţit ? Totuşi n-am întrebat-o. Şi n-am întrebat-o, fiindcă încercînd să mă convingă că nu avusese nici un motiv să se teamă de mine, din nou chipul ei trădă suferinţa încrîncenată dinăuntrul ei. Iritarea mea se risipi, se risipi şi de

asemenea neîncrederea şi din nou am simţit cum pune stăpînire pe mine mila.

— Da, într-adevăr, nu aveai motiv să te temi de mine.

După aceea Milada iarăşi a închis ochii. Nu ne-am mai vorbit. Soarele începuse să urce. Şi pe măsură ce el urca, foamea îmi chinuia cumplit măruntaiele. Tare îmi mai era foame !... Poate fiindcă îmi era foame mi-am amintit dintr-o dată de filmul „Goana după aur". Am revăzut scena cînd Charlot se aşază la masă, pregătindu-se să mănînce şireturile, închipuindu-şi că sînt macaroane şi să sugă, ca pe nişte oscioare de pasăre, cuiele pingelelor. Şi dintr-o dată am început să rîd, să rîd în hohote. Milada deschise ochii şi se uită la mine mai întîi nedumerită, apoi speriată, probabil închipuindu-şi că înnebunisem :

— Pentru numele lui Dumnezeu, de ce rîzi ?

Dar eu am continuat să rîd. Nu mă puteam opri. Era fără îndoială un rîs isteric, pe care numai cu mare greutate mi l-am putut înfrîna.

— Mă duc să caut nişte apă mai bună !

Am luat bidonul şi am plecat.

— Stai ! Te rog nu pleca. Te rog nu mă lăsa singură.

— N-ai nici o teamă. Mă întorc îndată.

— Dar crede-mă că nu mai mi-e sete.

— Are să-ţi fie mai tîrziu.

Şi am plecat. Rîsul de adineauri mă neliniştea. Nu cumva în creierul meu avea loc un proces de dereglare? Şi apoi încotro o pornisem? Doar în mlaştină apă mai bună nu exista. Simţeam însă nevoia să mă mişc, să fac neapărat ceva.

Am mers prin mlaştină pînă cînd, la un moment dat, m-am trezit la marginea dinspre orăşelul K... Ogoarele începeau chiar de acolo. Ogoare cu mirişti sau lăsate pîrloagă din cauza războiului. În pămîntul uscat nu exista nimic de mîncare. Nici dovleci, nici cartofi, nici măcar sfeclă. Priveam cîmpul întins fără nici un fel de ridicătură, indiferent şi negru, cu o furie neputincioasă. Îmi era potrivnic, fiindcă nu voia să mă hrănească. Am simţit că îl urăsc. Mirişti şi pîrloagă. Nimic altceva. Şi tot privind aşa, peste cîmpuri, am descoperit o fîntînă, departe la vreo doi kilometri.

„Măcar nişte apă curată de fîntînă să-i aduc."

Am pornit-o într-acolo, fără să mai stau pe gînduri. Dar nu de-a dreptul, ci cu ocoluri, ţinîndu-mă cît mai aproape de mlaş-

tină ca, în caz de primejdie, să am unde mă refugia. Din cauza ocolului, drumul a durat mai mult. Fîntîna nu era în plin cîmp, aşa cum mi se păruse de departe, ci în apropierea unui drum de ţară, care şi el ducea în orăşel. De la fîntînă pînă în K... să fi fost cel mult şase-şapte kilometri.

Am scos o găleată cu apă să-mi potolesc setea. Parcă niciodată nu gustasem o apă mai bună. Am băut pînă n-am mai putut. Mi-am umplut apoi bidonul şi am vrut să plec. Dar deodată n-am mai putut rezista ispitei. Mi-am scos jerpelitura de veston, cămaşa şi am început să mă spăl. Ce senzaţie minunată ! Să fii murdar, înnăclăit de transpiraţie şi, în sfîrşit, să te poţi spăla. Să torni apă rece pe tine şi să te freci cu palmele, cu unghiile şi iarăşi să torni apă pe tine. Apă multă, curată şi rece.

După ce m-am spălat mult, mult, mi-am mai turnat pe cap o găleată plină. Pe urmă, cînd m-am îndreptat de şale şi, fericit, am deschis ochii, în faţa mea, la o depărtare nu mai mare de trei paşi, un hitlerist mă privea.

„De unde dracu a apărut aşa, dintr-o dată ?“ m-am întrebat mai mult înciudat decît speriat. Pesemne, plăcerea pe care mi-o produsese baia era atît de mare, încît

nu puteam trece, dintr-o dată, la o altă stare sufletească, exact opusă. Răspunsul la întrebare l-am găsit imediat, descoperind bicicleta rezemată de un copăcel. De portbagaj era prinsă cu curele un fel de tolbă din piele galbenă, nouă. Fiind dezbrăcat pînă la brîu, trăgeam nădejdea că hitleristul nu-şi dădea seama cine sînt. Dar a fost o nădejde numai de o clipă. Din privirile lui am înţeles că ştie. Neamţul rînjea la mine, şi rînjetul mă convinse că nu mă puteam aştepta la nimic bun din partea lui. Mai ales că-şi pregătise carabina pe care pînă atunci o purtase în bandulieră.

„Şi Milada ?" mi-am amintit de ea. Ce se va face ? Ce va crede cînd va vedea că nu mă mai reîntorc ? Va fi convinsă, desigur, că o părăsisem. Gîndul că Milada ar putea crede că, în mod deliberat, o părăsisem mi-a ajutat să-mi regăsesc nu numai calmul, dar şi energia necesară de a nu mă da prins.

Neamţul rînjea la mine. Ei bine, eu, prefăcîndu-mă că nu înţeleg tîlcul rînjetului, i-am zîmbit şi l-am salutat. Pe urmă, calm, am mai scos o nouă găleată cu apă. După aceea, ţinînd găleata în mînă, ca să creadă că-i ofeream să bea, am făcut un pas spre el şi, în clipa următoare, i-am

azvîrlit în faţă conţinutul. Totul s-a petrecut fulgerător. Cînd, orbit de şuvoiul de apă, neamţul a plecat capul, m-am repezit la el şi l-am apucat de gît. Pînă să se dezmeticească era mort. Îl sugrumasem. Am răsuflat uşurat.

Scotocindu-i prin buzunare am găsit un pachet de ţigări „Armonia" şi o brichetă. Deşi nu eram fumător, tare mult mi-ar fi plăcut să aprind o ţigară. Dar nu mi-am îngăduit plăcerea aceasta. Acum cînd era mort, altceva mă preocupa. Să-l dezbrac de uniformă. Mă gîndeam că poate ea mi-ar putea fi de folos. N-a mers prea uşor, dar pînă la urmă am izbutit. După aceea a trebuit să mă descotorosesc de cadavru. Nu-l puteam lăsa la vedere, acolo la fîntînă. Dacă dădeau de el, nu era exclus ca nemţii să facă o razie prin mlaştină.

Pe o foaie de hîrtie, ruptă dintr-un carnet găsit în portharta hitleristului, am scris cu majuscule, în limba germană:

VERBOTEN. BRUNNEN MIT
VERGIFTETEN WASSER.[1]

Înştiinţarea am agăţat-o de un cui, după care am azvîrlit cadavrul în fîntînă. După

[1] Interzis. Fîntînă cu apă otrăvită.

aceea am încălecat pe bicicletă şi am pornit înapoi spre mlaştină. Cînd am ajuns, am descălecat, curios să aflu ce conţine tolba. Nutream speranţa să găsesc ceva de mîncare. Şi într-adevăr am găsit, dar — culmea ironiei — o cutie cu marţipan.

Îmi era foame de pîine, de o bucată de slănină, de o mîncare gătită. M-aş fi mulţumit chiar cu o fiertură de arpacaş. Şi cînd colo... o cutie cu marţipan. Am fost atît de furios, încît puţin a lipsit să nu arunc cutia în apă. M-am oprit la timp, doar fiindcă mi-am adus aminte de Milada.

„Poate că ei îi va prii marţipanul, lua-l-ar dracu !“ mi-am zis.

Cînd Milada văzu că m-am întors, se bucură. Se bucură atîta, încît, timp de cîteva clipe, ochii nu-i mai fură trişti.

— Credeam că n-ai să te mai întorci !

— Ţi-e sete ? Uite, am apă proaspătă. Ţi-am adus şi ceva de mîncare.

— Ce ?

— Marţipan !

— Marţipan ? Cred că glumeşti.

— Ba nu glumesc de fel. Poftim, serveşte-te !

Şi i-am întins cutia. Luă o bucată de marţipan. În timp ce-l ronţăia se uita la mine. Îi rîdeau ochii. Se bucura de marţi-

pan. Am gustat şi eu. Dar pe mine mai mult mă leşina. Am continuat însă să mănînc. Stăteam unul lîngă altul şi mîncam marţipan.

— E grozav. Şi cînd mă gîndesc că nu mi-a plăcut niciodată! Nici măcar cînd eram mică. Dar dumitale?

— Cînd eram mic, habar n-am avut că există pe lume marţipan. Iar acum aş fi preferat o bucată de pîine.

— Nu-mi povesteşti?

— Ce?

— Cum ai făcut rost de marţipan, de carabină, de uniformă, de bicicletă?...

I-am povestit toată întîmplarea. Ea mă ascultă cu gîndul parcă în altă parte. Cînd am tăcut se uită după bicicleta pe care o rezemasem de o salcie şi o examină cu atenţie, de parcă încerca s-o recunoască. Abia pe urmă mi-am dat seama că, de fapt, nici n-o vedea, ci se gîndea la cu totul altceva.

— Ai încercat uniforma? mă întrebă. Ţi se potriveşte?

— Cred că da.

— E bine să fii sigur.

— Am să încerc mai tîrziu.

— Nu, acum. Te rog!

— Bine !

M-am tras mai deoparte şi m-am îmbrăcat.

— Îmi vine, am anunţat-o.

— Vino să te văd şi eu.

Mă examină cu un ochi critic.

— Mda ! Un pic mai largă dacă ar fi fost la umeri... Vezi dacă îţi vine şi capela.

Îmi venea.

— Încalţă şi cizmele.

Cizmele îmi erau cam mari, dar de ieşit nu-mi ieşeau din picioare.

— În regulă ? am întrebat-o.

— Dacă n-ai avea barba asta oribilă, ai semăna cu un neamţ foarte chipeş.

Am fost convins că glumeşte.

— Cu barba nu-i o problemă. Am în sacul de merinde ce trebuie pentru bărbierit.

Toată averea mea erau o maşină de ras, un pămătuf, un săpun de bărbierit şi o pereche de ciorapi, pe care, tocmai fiindcă era singura pereche şi curată pe deasupra, nu mă îndurasem s-o folosesc, în ciuda faptului că aceia pe care îi purtam se ferfeniţiseră.

— În cazul acesta ai făcut o achiziţie grozavă.

— Da, s-ar putea să-mi fie de folos. Dar acum să scot de pe mine uniforma asta. Parcă mă frige.

Am dezbrăcat-o, punîndu-mi din nou jerpeliturile. Am păstrat doar cizmele. Bocancii mei aproape că nu mai aveau pingele. Ea ronţăia într-una marţipan, privind printre gene cerul acum spălat de flenderiţele de nori. O simţeam preocupată de ceva, dar nu-mi puteam da seama ce se petrece cu ea. Din cînd în cînd deschidea ochii şi se uita la mine lung, lung şi enigmatic. Parcă voia să-mi spună ceva, dar nu se putea hotărî.

— Ei ? am întrebat eu la un moment dat.

— Ce ?

— Nu ai să-mi spui nimic ?

— Nimic !

— Atunci mă duc să fac rost de ceva mîncare. Poate împuşc vreo pasăre.

— Nu crezi că împuşcăturile...

Şi nu mai continuă, ca şi cînd şi-ar fi dat singură seama că nu avea motiv să se teamă.

— Într-o zonă ca aceasta, unde mişună trupe, cine se sinchiseşte de o împuşcătură, două...

— Să nu întîrzii mult.

— În orice caz fără vînat nu mă întorc. Trebuie să mîncăm ceva. Nu ?

Ghinion n-am avut. Am împuşcat o raţă. Cînd m-am reîntors, nu trecuse nici jumătate de oră.

— Bine că te-ai întors. Tare mi-e rău !

Temperatura nu era mai mare ca în ajun. Dimpotrivă, dacă nu mă înşelam, măcar cu cîteva liniuţe tot coborîse. Cu toate acestea se simţea rău.

— În orice caz, temperatura a mai scăzut.

— Atunci probabil că nu mă simt bine din cauza marţipanului... Am mîncat cu lăcomie.

Vorbea puţin mai greu ca de obicei.

— Fără îndoială că din cauza marţipanului. După ce ai să mănînci un pic de carne ai să te simţi mai bine.

M-am apucat de treabă. M-am căznit mult pînă ce am jumulit raţa, pînă ce am pîrlit-o. Am fript-o la proţap ca pe crap. Carnea nu era chiar atît de tare ca pingelele lui Chaplin din filmul „Goana după aur“, aşa că am putut-o mînca, şi încă plăcîndu-mi. În schimb Milada abia dacă ciuguli dintr-un copan. Se simţea rău.

— Cred că n-am să pot rezista, îmi spuse. Mi-am făcut doar iluzii.

— Ascultă, Milada. Te întreb, încă o dată dacă nu pot face ceva pentru dumneata. Am o uniformă pe care o pot îmbrăca şi o bicicletă cu care mă pot deplasa pînă în oraş. Vorbesc şi limba germană. Vreau să spun că acum şansele de a nu fi prins sînt mai mari ca înainte. Dacă îmi spui la cine să mă duc în oraş, într-o oră pot fi înapoi cu ceva medicamente.

— Nu există nici o şansă pentru mine, fiindcă nu cunosc pe nimeni în oraş în stare să mă ajute... Singurul care ar putea s-o facă va refuza.

— Cine ? Acel Georg ?

— Ce importanţă are cine ! Dar te rog, te rog să nu gîndeşti rău despre mine. De altfel mi-ai promis.

— Nu gîndesc în nici un fel despre dumneata, Milada, fiindcă nu-mi dai posibilitatea să gîndesc nici bine şi nici rău. Dar asta nu mă împiedică să mă simt jignit că nu ai încredere în mine.

— Vezi, vezi că, totuşi, mă judeci ! mă mustră ea. Te rog, nu insista. Spune-mi mai bine, poţi să-ţi închipui ?

— Ce ?

— În general dacă ai facultatea să-ţi închipui. Orice ! Chiar şi ceea ce pare imposibil ?

— De închipuit pot să-mi închipui. Numai că în asemenea împrejurări nu uit o clipă că este vorba de ceva închipuit.

— Dar nu poţi să-ţi închipui ceva ce doreşti mult şi să crezi că lucrul acela se întîmplă în realitate ?

— Dumneata poţi ?

— Eu ? Desigur. De multe ori, cînd mi-a fost mai greu mi-am putut închipui că nu mai e război şi că eu sînt acasă, la Praga. Cunoşti Praga ?

— Nu.

— După război să te duci neapărat s-o vezi. Nu se poate să nu-ţi placă. Cu sufletul pe care îl ai, nu se poate să nu-ţi placă.

— Dar ce fel de suflet am, Milada ?

— Un suflet... de om. Ştii, sînt atît de puţini aceia care au suflet de om !... Cel puţin în război. Ţie, fiindcă ai un astfel de suflet, sigur că are să-ţi placă Praga... Are să-ţi placă mai ales cartierul în care m-am născut... Îi spune Malá Strana... Un cartier vechi, romantic. Şi tu eşti un pic romantic. Romantismul înseamnă nobleţe... Şi sufletul tău este nobil, de vreme ce te găseşti lîngă mine şi nu în altă parte. M-ai adus aici, în mlaştină... Nu m-ai părăsit, deşi te stînje-

nesc... Tăcu. Să se odihnească. Acum, pentru prima dată cînd vorbea, obosea.

— Cînd îmi era foarte greu, ca să-mi fie mai uşor, ca să pot îndura, îmi închipuiam că sînt acasă, că am un bărbat care e poet, şi un băiat cu numele de Petka, de cincisprezece ani, cu care cîntam concertul la două viori de Bach. Şi să ştii, de cîte ori îmi închipuiam lucrurile acestea, după aceea îmi era mai uşor.

— Dar din ce motiv îţi era aşa de greu, Milada ?

— Cînd e război, cui îi este uşor ! Tuturora ni-e greu, căută ea să se eschiveze.

— Ştii să cînţi la vioară, Milada ?

— Nu. Dar îmi închipuiam că ştiu... Cînd ţi-e greu e bine să-ţi poţi închipui. Uite şi acuma mi-e tare greu şi vreau să-mi închipui.

— Ce-ai vrea să-ţi închipui, Milada ?

— Aş vrea... aş vrea să-mi închipui că sînt sănătoasă şi că sînt nu aici într-o mlaştină cu ţînţari, care miroase urît, ci undeva pe malul unui rîu, poate Vltava sau poate un altul din ţara ta... Spune-mi numele unui rîu din ţara ta.

— Eu sînt dintr-un oraş de pe malul Dunării. Şi mai frumos decît pe malul Dunării nu cred să fie în altă parte.

— Bine, pe malul Dunării. Aş vrea să-mi închipui că stau pe malul Dunării, culcată aşa ca acum şi că privesc cerul, minunîndu-mă cît de înalt este. Lîngă mine să fii tu şi să fii iubitul meu. Să te iubesc fără bătrîneţe şi moarte... Să-ţi spun, mîngîie-mi trupul şi dumneata să mă mîngîi... Să-ţi spun, ia-mă în braţe şi dumneata să mă iei în braţe... Să-ţi spun, haide, dragul meu, să facem dragoste şi apoi să ne pierdem unul într-altul pînă la uitare... Să uităm că sîntem două fiinţe sortite să rămînem două fiinţe pînă la capătul zilelor noastre.

Şi iarăşi tăcu ca să se odihnească.

— Ai vrea sau chiar îţi stă în putinţă să-ţi închipui, Milada ?

— Chiar îmi închipui, dragul meu... Te iubesc de mult, dragul meu drag. Poate că de aceea m-am născut, ca să fiu dragoste pentru tine. Niciodată n-am să obosesc să te iubesc, niciodată... Şi sînt atît de fericită că mă iubeşti şi tu... Cum au trecut anii !... Anii războiului au rămas departe... Cei tineri cînd ne aud vorbind de război strîmbă din nas plictisiţi : Ia mai slăbiţi-ne cu războiul vostru !... Ce-a fost a trecut... Noi, tinerele generaţii nu ne vom bate niciodată... Da, s-au scurs mulţi ani de la război...

Amîndoi am trecut aproape de moarte, dar amîndoi am scăpat... Îţi aminteşti cum ne-am cunoscut ?... Îţi aminteşti de mlaştina în care m-ai adăpostit atunci cînd am fost rănită, grav rănită ? Dacă n-am murit, numai ţie îţi datoresc viaţa. E drept, nici eu n-am vrut să mor...

— Ca să-i explici lui Georg ?

— Şi pentru asta... Era foarte important să-i explic. Dar pe urmă, cînd mi-am dat seama ce fel de om eşti, am vrut să trăiesc ca să te pot iubi... Şi fiindcă mi-am dorit atîta să nu mor, n-am murit... Am vrut să trăiesc şi am trăit... Dragul meu, eu cred că, dacă oamenii ar iubi atîta cît te-am iubit eu atunci, şi ar fi în primejdie să moară, moartea nu ar avea ce să le mai facă... S-ar da bătută şi le-ar amîna sorocul... Eu, cel puţin, ştiu că o dată am învins-o... Şi anii au trecut. N-am obosit niciodată să te iubesc în toţi aceşti ani... Nici tu n-ai obosit să mă iubeşti... Sîntem amîndoi atît de fericiţi !... Şi cum să nu fim dacă avem esenţialul ! Iată, am început să încărunţim, dar ne simţim tineri. Nici nu ne vine să credem că avem un băiat atît de mare : şaisprezece ani ! Băiatul îţi seamănă ţie. Are ochii tăi... Are — ştiu — şi sufletul tău romantic... Sufletul tău de om... Nu-i aşa

că sîntem mîndri de fiul nostru ? Dar cîteodată mă cuprinde frica... Atunci cînd mă gîndesc la mai tîrziu, cînd va păşi în viaţă... De cînd e lumea lume, oamenii cu suflet de oameni au avut de suferit din pricina oamenilor fără suflet de oameni... Cîteodată mă cuprinde teama ca nu cumva băiatul nostru să aibă de suferit de pe urma oamenilor fără suflet de oameni... Totuşi sînt fericită că are astfel de suflet, chiar dacă mai tîrziu va avea de suferit...

Iarăşi conteni. Iarăşi simţi nevoia să se odihnească. Închise ochii numai pentru cîteva clipe. Cînd îi deschise, din nou începu să vorbească.

— Dragul meu, e atît de frumoasă dimineaţa aceasta de toamnă !... Cerul e atît de pur şi atît de albastru de parcă ar fi împrumutat, gelos, culoarea ochilor băiatului nostru... Băiatul nostru are ochii albaştri ca un scandinav... Ca ai tăi, scandinavul meu drag ! Şi soarele, ce cuminte e soarele în dimineaţa asta frumoasă... Înainte aproape că nu băgam de seamă dimineţile frumoase... Înainte trăiam, dar nu degustam viaţa... Dar de cînd am fost atît de aproape de moarte şi mi-ai salvat-o tu, am început s-o degust ca pe o băutură rară şi subtilă... Înainte o aveam, o beam cu nepă-

sare, nu-mi dădeam seama de gustul ei, nu-i ştiam preţul... Dar de cînd am învins moartea, preţuiesc fiecare clipă... şi-ţi mulţumesc... De fapt, eu am vîrsta fiului nostru... Şaisprezece ani, cu toate că după vîrsta mea biologică sînt mult mai mare decît el. Dar, vezi, eu am început să trăiesc abia de şaisprezece ani, de cînd te-am cunoscut. Poate de aceea, cîteodată, îmi vine poftă să mă joc cu păpuşile sau să sar coarda...

În clipa aceea, departe, se auzi ca un tunet. Parcă ocale de fier, în chip de mingi uriaşe, se rostogoleau pe o pardoseală sonoră. Am crezut, mai întîi, că acolo, înspre est, tună. Dar numai o clipă, poate două. Pentru că eram deşcă bătrînă şi nu puteam confunda o canonadă de artilerie cu tunetul. Nu mai încăpea nici o îndoială. Ceea ce auzeam eu era o canonadă de artilerie. Va să zică frontul era atît de aproape încît se auzea duelul artileriilor.

— Milada, auzi ? i-am atras atenţia.

— Aud cum clipoceşte apa cînd peştii ies la suprafaţă... Cum vîntul se dă în scrînciobul sălciilor pletoase... Aud...

— Ascultă, Milada, ascultă ! Lasă visul şi ascultă. Ascultă canonada. Frontul s-a

apropiat atît de mult, încît se aud tunurile. Ascultă, Milada !

Şi Milada ascultă.

— Da, le aud !

— Acolo are loc o bătălie, Milada. Nu este exclus ca pînă diseară să ajungă aici avangărzile române sau cele sovietice.

— Pînă diseară !

— Nu-i exclus, Milada ! Sau cel mai tîrziu în cursul zilei de mîine.

— Mi-e rău, mi-e tare rău ! Şi mă doare, mă arde. Zvîcneşte şi mă arde în umăr... Cred că acolo se adună puroi.

I-am luat mîna. Temperatura crescuse. Pulsul galopa ca un bezmetic.

— Adineauri spuneai că prin voinţă omul poate învinge moartea.

— Prin dragoste spuneam... Dar atunci cînd visam... Sîntem atît de nenorociţi, încît ar trebui să mulţumim destinului că ne-a lăsat facultatea de a visa.

— Haide, curaj ! Acum sînt convins că va fi bine şi că nu mai trebuie să-ţi fie frică de moarte, Milada. Trebuie numai să vrei şi tu cu tot dinadinsul să rezişti pînă ajung ai mei aici.

— Vreau cu tot dinadinsul... Vreau !

— Atunci e în regulă, Milada. Ascultă canonada şi ai să te simţi mai bine. Cano-

nada este leacul cel mai eficace pentru tine, crede-mă.

— Acolo are loc o mare bătălie, vorbi şi vocea ei tremura puţin de emoţie.

Şi fără voie m-am întrebat cum de se pricepe ea să recunoască o mare bătălie după canonadă ?

— Într-adevăr acolo are loc o mare bătălie. Dar tu cum de ştii ? Ai fost pe front ?

— Acolo mor oameni, murmură ea ca şi cînd n-ar fi auzit întrebarea. Totuşi o auzise, însă nu voia să răspundă. Mor atîţia, acolo... Dintr-un anumit punct de vedere, ei mor ca să trăiesc eu... Nu-i aşa ?

— Dintr-un anumit punct de vedere, da, am convenit.

Pe urmă, nu ne-am mai vorbit. Eu ascultam canonada. Nu ştiu dacă o asculta şi ea. Închisese ochii şi respira greu. Totuşi starea ei nu mă îngrijora. Canonada îmi insufla un optimism pe care nu-l găseam de loc exagerat. Va rezista. Pînă diseară sau chiar mai devreme, cînd aveau să ajungă primele unităţi din avangardă, va rezista. Ce bine ar fi dacă tocmai regimentul meu ar răzbi încoace. Ce au să se mai bucure băieţii, cîţi vor mai supravieţui pînă diseară. Îi vedeam înaintea mea pe toţi şi ştiam că mulţi dintre ei nu mai erau în viaţă. Dar ce înseamnă

moartea în război!... Unii cred că cei de pe front ajung să se obişnuiască cu moartea, să nu-i mai impresioneze. Nu-i adevărat. Pe front, moartea nu-i o abstracţiune. Pe front, moartea e poate singura realitate implacabilă, care te invadează, care se împlîntă în tine, pe care n-o poţi ignora şi împotriva căreia nu există nici un fel de mistificare. Cînd moare unul lîngă tine, mori şi tu puţin. Pe urmă mai moare unul, şi încă unul. Aceste morţi parţiale adunate toate la un loc reprezintă o bună parte din viaţa ta, redusă astfel la jumătate din pricina morţii celorlalţi, tocmai fiindcă, reducîndu-se numărul celor care înfruntă moartea, ţi se reduc şi ţie şansele de a supravieţui. Ca atunci la Oarba de Mureş. Mulţi au mai murit. Pînă şi generalul brigăzii a fost rănit şi internat la spitalul militar din Sibiu. Atunci am căzut eu prizonier. Inamicul contraataca, sprijinit de artilerie şi aruncătoare. De trei ori pătrunsese pînă în poziţiile noastre şi de trei ori fusese respins. De-a dreapta şi de-a stînga noastră situaţia era mai puţin bună. Ambele flancuri se repliaseră, luptînd, pe poziţii mai avantajoase. Noi însă nu ştiam. Neprimind vreun ordin, continuam să rezistăm, consumînd, cu zgîrcenie, puţina muniţie ce

ne mai rămăsese. Robu, comandantul plutonului, fusese rănit și evacuat. Fiind încheietor de pluton, preluasem comanda și mă descurcasem binișor pînă atunci. Situația însă era gravă. Muniția pe terminate. În foarte scurt timp nu aveau să ne mai rămînă decît grenadele, și ele puține. Legătura cu punctul de comandă al companiei fusese întreruptă. Pe de altă parte, n-o putusem restabili nici prin agenți. Încercasem în două rînduri, dar amîndoi oamenii fuseseră omorîți. Eram cu desăvîrșire izolat și, fără ordin, îmi erau greu să mă retrag. Abia cînd primejdia de a fi încercuit n-a mai putut fi înlăturată, am permis supraviețuitorilor să se replieze pînă la linia unde speram că se găseau resturile companiei noastre.

Eu am rămas pe poziție să le acopăr retragerea. Am izbutit, epuizînd ultimele trei încărcătoare ale puștii-mitraliere. Abia după aceea am încercat să mă salvez și eu. M-am tras înapoi, tîrîndu-mă, cu intenția să ajung la liziera satului unde urmau să mă aștepte ceilalți. Dar tocmai cînd începusem să mă consider scăpat, o grupă de hitleriști, care se infiltrase pe la flancul drept al companiei noastre, mă înconjură. Au tăbărît pe mine, m-au dezarmat și m-au dus

în liniile lor. Un locotenent care ştia binişor româneşte mi-a luat interogatoriul. Văzînd că nu poate scoate nimic de la mine, m-au legat cu mîinile la spate de un copac şi m-au ţinut aşa toată noaptea. Înspre ziuă am leşinat. Cînd mi-am revenit, artileriile se duelau cu furie. Hitleriştii se pregăteau să reia contraatacul. L-au dezlănţuit la răsăritul soarelui. Dar nici pînă la prînz n-au izbutit să realizeze mare lucru. În schimb pierderile lor au fost mari. De lucrul acesta mi-am dat seama în cursul nopţii cînd am fost puşi să cărăm cu tărgile răniţii şi morţii de pe poziţii. Am cărat toată noaptea, fără să ni se îngăduie o clipă de odihnă.

Canonada continua. O ascultam şi mă bucuram. Milada nu mai deschisese ochii. Răsufla tot atît de greu.

— Cum te mai simţi, Milada ?

— Mă arde !... Rău mă mai arde !

— Trebuie să vrei, Milada, să trăieşti. Curaj !

Nu mi-a răspuns. A încercat numai să zîmbească, fără să izbutească. Într-o salcie croncănea o cioară. Într-una, neobosită, speriată parcă. Pe şosea circulaţia devenise parcă mai intensă.

— Eşti aici ? întrebă ea fără să deschidă ochii.

— Sînt ! Vrei ceva, Milada ?

— Voiam numai să ştiu dacă mai eşti aici... Să nu pleci, să nu mă laşi singură.

— Nu plec nicăieri.

— După război, să te duci neapărat la Praga... Îmi promiţi ?

— Dacă n-am să mor pînă s-o face pace, am să vin să te văd la Praga. Să-mi dai adresa.

— Pe mine n-ai să mă mai găseşti acolo... Eu am să mor... Aş vrea, după moarte, să mă preschimb într-o salcie plîngătoare, ca să plîng atunci, de vreme ce acum nu pot plînge... Să te duci neapărat la Praga, în Malá Strana... Să cauţi strada Hellichova... Pe strada aceasta am locuit... În faţa casei e o mică grădină cu multe, multe flori... Numai flori roşii şi albastre... Să treci prin faţa casei şi să te gîndeşti că acolo am trăit eu, Milada...

— N-am să trec numai. Am să deschid poarta şi am să intru în curte. Un cîine are să mă latre. Aveţi acasă un cîine ?

— Avem un pudel. Îl cheamă Tarzan.

— Tarzan are să latre şi tu ai să ieşi să vezi cine a venit. La început n-ai să mă recunoşti şi eu atunci am să te întreb : Îţi

mai place marţipanul, Milada ? Ţi-am adus din România nişte marţipan. Atunci ai să te bucuri şi ai să...

— N-ai să mă găseşti. Acuma văd că e rîndul tău să visezi... Eu nu mai pot... Prea tare mă arde rana, ca să mai pot visa... Dar nu-i nimic. Visezi tu şi pentru mine... Visează cu glas tare... Te rog... Poate că, ascultîndu-te, îmi va fi mai uşor... Spune mai departe. Am să mă bucur... Şi pe urmă ce se va întîmpla ?

— Pe urmă ai să mă îmbrăţişezi... Pe urmă ai să mă inviţi în casă... Pe urmă o să ronţăim marţipan...

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă o să plecăm să-mi arăţi oraşul.

— De ce să ţi-l arăt eu ? Nu, trebuie să-l descoperi singur... Cînd ai să te duci la Praga, aşa să faci... Să nu cumperi nici un fel de ghid, să nu-ţi iei nici un fel de însoţitor... Să porneşti în explorare de unul singur... Praga iubeşte turiştii singuratici şi are grijă să-ţi dezvăluie, succesiv, toate frumuseţile ei... Şi pe urmă ce vom mai face ?

— Pe urmă...

Hotărît, nu mă pricepeam să visez. Mai departe nu ştiam ce să-i spun.

— Pe urmă, vom lua masa. Tu mă vei duce la un restaurant vechi. Există asemenea restaurante ?

— Cum să nu ! O mulţime... Eu am să te duc într-acela unde obişnuia să vină Hašek... Şi pe urmă ?

— Canonada a încetat, Milada, am căutat eu să schimb vorba.

— Da, a încetat... Asta înseamnă ori că atacul a fost oprit, ori că frontul a fost spart.

— Frontul a fost spart, asta-i, Milada !

— Înseamnă că vin.

— Vin ! Nu ştiu cum, dar presimt că vor ajunge aici încă în cursul acestei zile.

Milada zîmbi trist şi închise din nou ochii. M-am uitat la ea. Îmi dădeam seama că situaţia ei se agravase. N-o consideram totuşi disperată. Mai exact, nădăjduiam că nu va deveni disperată pînă spre sfîrşitul zilei.

— Milada, trebuie să te las cîtva timp singură. Trebuie să văd ce se mai întîmplă pe şosea. N-am să lipsesc mult.

— Bine, dacă trebuie, consimţi ea apatică.

Am străbătut mlaştina de-a latul, şi cînd am ajuns aproape de capătul dinspre şosea, m-am urcat într-o salcie. Era un bun post de observaţie. De acolo puteam vedea tot

ce se întîmplă pe şosea. Circulaţia era acum şi mai intensă. Dar aproape numai dintr-o singură direcţie. Dintr-aceea de unde se auzise canonada. Ceea ce vedeam îmi umplea sufletul de bucurie. Camioanele, în marea lor majoritate nemţeşti, transportau trupe, bagaje, muniţie. Nu mai aveam nici un dubiu că frontul era din nou în mişcare. După ce m-am săturat privind spectacolul jalnic al unei retrageri precipitate, am coborît şi m-am reîntors la Milada. În drum am mai împuşcat o raţă fiindcă din nou mi se făcuse foame.

— Ce se întîmplă ? se interesă ea, cînd m-am aşezat lîngă ea.

— E clar, Milada. Se retrag. O retragere generală şi precipitată.

Timpul înaintase pînă spre inima nopţii. Miladei îi era din ce în ce mai rău. Aproape îmi pierdusem orice speranţă. Frontul se mişcase, dar probabil nu în măsura în care speranţă. Toată ziua se scurseseră coloanele hitleriste şi acum, spre miezul nopţii, încă mai continuau să se scurgă. În vreo cîteva rînduri auzisem canonade, scurte canonade, mereu mai aproape, ceea ce însemna că punctele de rezistenţă, lăsate de inamic în urmă, ca să întîrzie înaintarea

alor noştri, erau repede lichidate. Şi cu toate acestea, trecuse o zi întreagă şi jumătate din noapte, fără ca frontul să ajungă pînă la noi. Aşteptarea, chinuitoarea, neliniştitoarea aşteptare încă nu luase sfîrşit.

Milada trăia, încă trăia. Aveam impresia că asistam la o lungă, implacabilă şi dureroasă agonie. Gemea şi se văita. Şi eu nu-i puteam fi de nici un folos. Stam lîngă ea, neputincios, îi puneam comprese pe frunte şi o încurajam, invariabil, cu aceleaşi cuvinte :

— Curaj, Milada ! Nu te da învinsă. Încă puţin, doar cîteva ore, şi totul se va sfîrşi cu bine.

Ieşise luna şi cerul crescuse ca un imens cozonac cu stafide. În mlaştină ţipau, din cînd în cînd, păsări de apă. Ţipau parcă a disperare şi a moarte. De fiecare dată Milada tresărea.

— De ar veni mai curînd dimineaţa !

— E trecut de miezul nopţii, Milada. Nu mai avem mult.

— Să nu mor noaptea, auzi ?

Se ruga de mine, ca şi cînd de mine depindea ca ea să mai trăiască orele cîte mai rămăseseră pînă la ziuă.

— N-ai să mori, Milada.

— Să nu mor noaptea. Vreau să mor pe lumină. Să privesc lumina pînă în ultima clipă. Poate voi putea păstra amintirea ei cînd voi ajunge dincolo unde nu-i decît întuneric. Auzi ? Să nu mor noaptea asta ! Să nu mă laşi să mor pînă nu va fi din nou dimineaţa !

— Nu, nu vei muri. Vei trăi şi te vei vindeca.

Nu eram convins de loc. Dar speranţa era singurul antibiotic împotriva prăbuşirii moralului.

— Dă-mi mîna, te rog ! I-am dat-o. Acum, dacă te ţin de mînă, ştiu că n-ai să mă laşi să mor pînă nu se face din nou dimineaţă.

Febra crescuse. Organismul ei se lupta împotriva infecţiei. Viaţa din ea se lupta. Dar cît timp încă ? Tare mai eram nefericit ! Am mîngîiat-o pe păr cu un fel de duioşie care era şi altceva, poate deznădejde. Pe urmă, m-am lungit alături de ea şi am continuat să-i mîngîi părul.

— Milada !

— Te ascult, dragul meu !

— De ce a trebuit să ne cunoaştem într-o asemenea împrejurare ?

— Nu, te rog !... Dacă pui asemenea întrebări, viaţa mi se va părea atît de ab-

surdă, încît n-aş mai regreta că mor... Şi eu vreau să regret... Vreau să privesc lumina şi, murind, să regret că n-am s-o mai văd niciodată... Ridică-mi capul şi culcă-l pe braţul tău... Şi fiindcă eşti atît de aproape de mine, poate, poate voi izbuti să visez din nou.

Nu ştiu cît timp a trecut. Ştiu că la un moment dat am adormit. Profund, istovit de nesomn şi de emoţiile prin care trecusem în ultimele treizeci şi şase de ore. Cînd m-am deşteptat era lumină. Dar nu lumina m-a trezit, ci liniştea, atotbiruitoare, atotstăpînitoare. De pe şosea nu se mai auzea zgomotul motoarelor. Nu mai treceau camioane, nu mai treceau tancuri, nu se mai auzea scîrţîitul căruţelor neunse, strigătele şi înjurăturile conductorilor de atelaje. Era linişte, o linişte ca de început sau de sfîrşit de lume. Liniştea aceasta m-a trezit din somn. Asta însemna că se scurseseră toate coloanele inamicului, însemna că în scurt timp trebuiau să-şi facă apariţia pe şosea unităţile noastre de avangardă.

— Milada, dormi ?

— Nu dorm... Aşteptam să te trezeşti, ca să-mi iau rămas bun de la tine... Înţelegi, nu puteam să plec dincolo fără să-mi iau rămas bun !... O, dragul meu, tare sînt ne-

fericită că nu-mi mai este dat să trăiesc!

— Ce tot spui, Milada! Mai bine ascultă.

— Ce să ascult?

— Ascultă şi ai să auzi.

Milada ascultă atentă, cîteva clipe.

— Nu aud nimic... E linişte, e atîta linişte!

— Vezi că ai auzit? Ai auzit liniştea, Milada. Ştii ce înseamnă liniştea asta? Înseamnă că sîntem scăpaţi. Înseamnă că în scurt timp vor ajunge aici avangărzile. De acum putem pleca de aici.

Şi în timp ce, cu infinite precauţii, o luam în braţe, deodată răzbi pînă la noi huruit puternic de şenile şi zgomot de motoare.

— Milada, cred că astea sînt tancurile noastre. Haide să ne grăbim.

— Unde vrei să mă duci?

— Cum unde? În oraş.

— Nu, în oraş nu vreau să mă duci.

— Bine, dar unde în altă parte ai putea căpăta îngrijri dacă nu acolo? am întrebat, dezorientat de opoziţia dîrză a Miladei.

— Îţi spun, în oraş nu vreau să mă duci... Scoate-mă pe şosea... Nu se poate să nu treacă şi ambulanţe... Nu se poate!

— Bine, am să te scot la şosea, m-am învoit şi toată bucuria mea se risipi.

De ce, oare de ce nu voia să se reîntoarcă în oraş ? De cine şi de ce îi era frică ? Nu cumva îi era teamă că ar putea fi denunţată trupelor de ocupaţie pentru că colaborase cu hitleriştii ?

Dar, ca şi cînd mi-ar fi ghicit gîndurile, începu să se roage de mine :

— Să nu gîndeşti nimic rău... Te rog să nu gîndeşti...

— Bine, n-am să gîndesc, i-am răspuns posomorîndu-mă.

Am mers prin mlaştină aproape o oră. O duceam în braţe şi fiindcă mai trebuia să casc bine ochii pe unde merg ca să nu alunec, şi să cad cu ea, aveam puţin spor la mers.

Cînd am ieşit în şosea, goneau pe ea tunuri de toate calibrele, aruncătoare, camioane încărcate cu trupe sovietice. O fetişcană mărunţică, în uniformă, cu grad de caporal şi cu puşca în bandulieră, dirija circulaţia. I-am explicat folosind puţinele cuvinte pe care le cunoşteam — acolo unde nu găseam corespondentul rus înlocuindu-l prin gesturi — că Milada fusese împuşcată grav de hitlerişti şi că avea nevoie de grabnic ajutor medical. Am izbutit să mă fac

înţeles şi la rîndul meu am înţeles că „siceas“ problema se va aranja.

În timp ce aşteptam să se concretizeze acel „îndată“ optimist, între mine şi Milada a avut loc următoarea discuţie :

— Dragul meu, curînd va trebui să ne despărţim.

— Am să te însoţesc pînă la spital.

— Nu, n-ai să mă însoţeşti... Ne vom despărţi aici... După ce ne vom despărţi, te rog să mai faci ceva pentru mine... Te rog mult !

— Ce trebuie să fac, Milada ?

— Să te duci la K... Există acolo o străduţă care se numeşte Ady Endre... De la barieră s-o ţii mereu înainte pînă vei da de primărie... Primăria se află chiar în centrul oraşului... Ai s-o recunoşti imediat după arhitectură... În spatele primăriei se află străduţa Ady Endre... Cam pe la jumătatea ei, pe partea dreaptă, este o cofetărie, care are firma „Five o’clock“... S-ar putea să fie închisă. Adică, mai mult ca sigur că va fi închisă... Imediat după cofetărie ai să vezi o casă vopsită în verde... Suni la sonerie... Ca să fii sigur că ţi se va deschide, îţi recomand să suni de trei ori scurt, de trei ori lung şi apoi, imediat, o dată scurt... Va veni să-ţi deschidă un

bătrîn, patronul cofetăriei... Îi vei spune că eu te-am trimis şi că vrei să-i vorbeşti.

— Bine, dar eu nu ştiu ungureşte.

— Bătrînul vorbeşte limba germană perfect... Mai bine ca dumneata şi ca mine... Dacă are să afle că eu te-am trimis, te va primi în casă. Te rog să-i povesteşti tot, absolut tot, din clipa în care m-ai salvat şi pînă în clipa despărţirii noastre... Asta e rugămintea mea !... Vrei să-mi faci acest serviciu ?

— Nu-i voi transmite nimic din partea dumitale ?

— Nimic ! Vreau numai să ştie ce mi s-a întîmplat... E foarte important s-o afle... Ai să te duci ?

— Bineînţeles !

— Îţi mulţumesc mult, mult... Dacă voi trăi, n-am să te uit niciodată.

O dubă sanitară trebui să oprească la semnul expres şi energic al căprăriţei. Lîngă şofer sta o femeie în uniformă militară, cu gradul de maior. Era, după cum aveam să aflu imediat, doctoriţă. Doctoriţa coborî din maşină şi se apropie de noi, după ce în prealabil strigase la un sanitar care se afla în dubă şi care purta numele de Alioşa să vină cu targa. Doctoriţa examină rănile, schimbă pansamentul improvizat şi îi făcu

o injecţie. După aceea eu şi cu Alioşa am transportat-o cu targa pe Milada pînă la dubă.

— Iată, a venit clipa să ne despărţim... Adio, Horia !

Îmi rostea acum, pentru prima dată, numele. Crezusem că-l uitase.

— Milada, la revedere ! Dă-mi adresa ta. Am să-ţi scriu. Vreau să-ţi scriu.

— Chiar dacă nu voi muri pînă se termină războiul nu voi avea o adresă unde să-mi poţi scrie... Mai bine dă-mi-o pe a ta... Dacă n-am să mor, am să-ţi scriu.

— Făgăduieşte-mi că ai să-mi scrii, Milada.

— Îţi voi scrie.

I-am scris adresa pe o filă ruptă din carnetul găsit în portharta hitleristului.

— Să ştii, Milada, chiar dacă n-ai să-mi scrii, eu tot am să te caut, odată şi odată, în căsuţa de pe strada Hellichova din cartierul Malá Strana, cu flori numai roşii şi albastre în grădină.

Milada închise ochii ca să strivească două lacrimi.

— Adio, dragul meu !

— Cu bine, Milada !

Alioşa închise uşile dubei. Duba porni. Şoferul se strecură printre camioane cu di-

băcie, şi repede, mai repede decît mă aşteptam, duba dispăru din raza privirii mele.

Ca să ajung în oraş, drumul cel mai scurt era tot prin mlaştină. Mie mi s-a părut totuşi lung, fiindcă eram singur şi fiindcă mergînd retrăiam în amintire toate cîte mi se întîmplaseră în ultimele patruzeci şi opt de ore. Şi nu ştiu de ce, dar aveam sentimentul că în aceste patruzeci şi opt de ore trăisem mai intens decît în toţi anii de mai înainte.

Cu bicicleta am făcut pînă în oraş exact douăzeci şi trei de minute. Între timp, oraşul fusese ocupat de avangarda unui regiment de roşiori. Străzile erau pustii. Nici un localnic pe stradă. Ferestrele cu storurile lăsate, prăvăliile cu obloanele trase. Dar, aşa cum se întîmplă de obicei cînd un oraş este părăsit de o armată învinsă pentru a fi ocupat de alta învingătoare, dinapoia perdelelor şi a storurilor lăsate priviri speriate iscodeau ce se petrece pe stradă.

Ady Endre era o străduţă care nu avea mai mult de treizeci de case pe o parte şi tot atîtea pe partea opusă. Cofetăria „Five o'clock“ era cam pe la mijloc, dar, aşa cum prevăzuse Milada, avea obloanele trase. Am sunat la soneria casei vopsite în verde.

Veni să-mi deschidă un bătrîn care semăna teribil cu Venizelos, al cărui portret îl văzusem atîrnînd la locul de cinste, în prăvălia lui Lascarachis, frizerul de pe strada Goleşti din oraşul meu natal, partizan înfocat al defunctului bărbat de stat grec.

Bătrînul care avea un cioc asemănător lui Venizelos — de fapt cred astăzi că numai în aceasta consta asemănarea — mă măsură din cap pînă în picioare cu un aer bănuitor şi un pic dispreţuitor.

— Guten Tag ! [1] am spus prefăcîndu-mă că nu bag de seamă.

— Was wünschen Sie bitte ? [2]

— Vin din partea Miladei. Ea m-a trimis la dumneavoastră.

— Pofteşte în casă.

Şi o porni înainte să-mi arate drumul după ce, în prealabil, încuie uşa de două ori cu cheia pe care apoi o vîrî în buzunar. O clipă măsura aceasta de precauţie mă nelinişti. Dar numai pentru o clipă. Am respins imediat bănuiala că Milada mă trimisese la cineva unde viaţa mea ar fi putut fi în primejdie, după ce eu i-o salvasem pe a ei.

---

[1] Bună ziua !
[2] Ce doriţi dumneavoastră ?

Încăperea în care mă introdusese bătrînul era o sufragerie spațioasă cu mobilă fină. Cristale și argintărie multe pe bufet și servantă.

— Poftiți, luați loc ! mă invită el.

— Mulțumesc !

M-am așezat pe un scaun la un capăt al mesei masive cu multe și fine încrustări făcute cu dalta. El rămase în picioare. De cum m-am așezat, am simțit că mai este cineva în spatele meu. Am întors capul instinctiv. O femeie ca la vreo patruzeci și cinci de ani apăruse de dinapoia unei uși înalte cu două canaturi, fără să facă nici un zgomot. Femeia avea o privire rece, metalică, aspră.

— Bună ziua ! i-am dat, mutînd scaunul mai într-o parte, ca să nu stau cu spatele la ea.

Mi-a răspuns înclinînd doar capul. Mîinile și le ascundea sub șal. Și deodată am avut certitudinea că sub șal ascunde un revolver de care nu va ezita să se folosească împotriva mea.

Și cu toate acestea nu-mi erau antipatici.

— Vă ascult, domnule, mă invită bătrînul.

Le-am povestit totul, așa cum îmi ceruse Milada, fără să suprim amănuntele. Cînd

am terminat, bătrînul părea şi mai gîrbovit. Cît priveşte femeia sa — în cazul cînd îi era, deoarece diferenţa de vîrstă dintre ei era prea mare — de îndată ce începusem să povestesc ocupase scaunul din dreapta mea şi o clipă nu mă slăbea din ochi.

— ... Şi acum ce aveţi de gînd să faceţi ? mă întrebă bătrînul cînd am tăcut.

— Oraşul dumneavoastră a fost ocupat de o unitate românească. Am să cer să fiu trimis înapoi la regimentul meu.

— Presupun că atunci cînd veţi ajunge la unitate, vi se va cere să raportaţi tot ceea ce vi s-a întîmplat din clipa cînd aţi căzut prizonier şi pînă la revenirea dumneavoastră la unitate. Nu credeţi ?

— Probabil că da. Aşa se obişnuieşte.

— Şi în cazul cînd aşa se va întîmpla, aveţi de gînd să povestiţi şi despre Milada ?

Am răspuns tot printr-o întrebare :

— După părerea dumneavoastră, credeţi că n-ar trebui s-o fac ?

— Nu are nici un fel de importanţă. Veţi proceda aşa cum veţi crede de cuviinţă.

Între timp femeia cu ochi ce parcă nu ştiau clipi se ridicase de la masă şi se postase din nou în spatele meu. Purtarea aceasta a ei făcu să răbufnească în mine, dintr-o dată, neîncrederea în Milada.

— Dumneavoastră sînteţi prietenii Miladei ? am întrebat.

— Dacă Milada v-a trimis la noi, înseamnă că-i sîntem prieteni.

— Presupun că există în oraş un spital, nu ?

— Desigur că există.

— În cazul acesta, puteţi să-mi spuneţi de ce Milada a refuzat s-o aduc aici la dumneavoastră, prietenii ei, sau direct la spital ?

Fu rîndul bătrînului să-mi răspundă printr-o întrebare :

— Dumneavoastră de ce credeţi că a refuzat ?

Răspunsul pe care l-am dat dovedea că, din cauza femeii care se postase în spatele meu, gata să tragă, îmi cam pierdusem capul.

— Fiindcă i-a fost teamă să nu fie recunoscută.

— De cine ?

— De locuitorii oraşului care probabil ar fi avut de povestit ceva comandamentului trupelor de ocupaţie despre comportamentul ei în timpul cît au stat aici nemţii.

Era pentru a doua oară cînd îmi trecea prin minte o asemenea bănuială. Prima dată o alungasem imediat, reproşîndu-mi că pu-

team gîndi astfel despre Milada. Nici acum nu prea eram convins de ceea ce spuneam. Mă enerva însă faptul că femeia stătea în spatele meu ascunzînd sub şal un revolver şi voiam să le dovedesc, şi mai ales să mă conving, că nu-mi era teamă că aş putea muri prosteşte împuşcat pe la spate de femeia aceea care parcă nu ştia să clipească. Dar realitatea aceasta era. Nu-mi era frică. Nu raţional, ci instinctiv nu-mi era frică. Frica se convertise într-un fel de furie care mă împinsese să formulez acuzaţia împotriva Miladei, acuzaţie de care nu prea eram convins.

Şi fiindcă îmi dădeam seama că fusesem nedrept, am adăugat :

— S-ar putea să greşesc. Dar atunci explicaţi-mi de ce a refuzat Milada s-o aduc aici la dumneavoastră sau direct la spital ?

— Regretăm, dar nu vă putem explica.

— Atunci poate mă veţi putea lămuri într-o altă problemă.

— Dacă îmi va fi posibil...

— Cunoaşteţi pe cineva cu numele de Georg ?

Bătrînul tresări.

— Ce ştiţi despre Georg ?

— Nimic. Nimic, absolut nimic nu ştiu despre el. În prima noapte Milada a delirat,

presupun că din cauza temperaturii. Atunci a rostit numele de Georg.

— Numai numele ?

— În delirul ei repeta mereu : „Georg, de ce nu-mi răspunzi ? Lasă-mă să-ţi explic, Georg ! Te rog, lasă-mă !“

— Altceva ce a mai spus ?

— Nimic, asta e tot. Presupun că-l cunoaşteţi.

— Probabil.

— Cine este acest Georg ?

— Din păcate, nu vă pot satisface curiozitatea.

— Este soţul ei ? am insistat.

— Nu ! veni răspunsul după o oarecare întîrziere.

— Este cumva omul pe care ea îl iubeşte ?

— O, nu : În nici un caz.

Am răsuflat uşurat.

— Atîta mi-e suficient să ştiu. Rămîneţi sănătoşi.

Femeia vorbi acum pentru prima dată, pe un ton prietenos :

— Înainte de a pleca, fă-ne plăcerea să mănînci ceva cu noi. Presupun că-ţi este tare foame...

— Vă mulţumesc. Sînt grăbit. Vreau să-mi caut unitatea.

Bătrînul fu acela care mă conduse. Jos, după ce descuie uşa de la intrare, îmi spuse :

— Vă mai dau un sfat, domnule. Să aveţi încredere în Milada, aşa cum şi ea a avut încredere în dumneavoastră.

Şi îmi întinse mîna. I-am strîns-o fără nici o ezitare.

Un sfert de oră mai tîrziu mă prezentam la postul de comandă al unităţii ce ocupase oraşul şi pînă seara, aşa cum îmi dorisem, mi-am găsit regimentul. Acolo am aflat că, la propunerea comandantului de companie, fusesem decorat „post-mortem" cu „Virtutea Militară" pentru fapte de arme deosebite. Am povestit tot ceea ce mi se întîmplase din ziua cînd căzusem prizonier şi pînă la reîntoarcerea mea la companie. Absolut totul.

Îmi găsisem unitatea într-un sat. Se afla în rezerva diviziei. O săptămînă mai tîrziu am intrat din nou în foc. Am luptat pe întreg teritoriul Ungariei, în Slovacia în Moravia. Ne-am oprit la mai puţin de o sută de kilometri de Praga, atunci cînd Germania lui Hitler a capitulat necondiţionat. La mai puţin de o sută de kilometri de Praga !... Şi cu toate acestea n-a fost po-

sibil să mă reped pînă acolo s-o caut pe Milada, în casa de pe strada Hellichova, cu flori în grădină, numai roşii şi albastre. De altfel aveam îndoieli că în lunile ce trecuseră, luni de război, Milada, vindecată, avusese posibilitatea să se întoarcă acasă.

După o lună unitatea noastră a revenit în ţară.

— Bine te-am găsit, Sfîntă Vineri !

— Băiatule, ce bine îmi pare că te-ai întors !... Ce bine îmi pare ! Şi eu care crezusem... Ştii, băiatule, te visam rău într-un timp. Dar de acum, gata, nu mai cred în vise.

— Sfîntă Vineri, în lipsa mea n-am primit vreo scrisoare ?

— Nu, băiatule, n-ai primit.

— Eşti sigură, Sfîntă Vineri ? Nu cumva o fi venit cînd matale lipseai de acasă şi s-o fi rătăcit ?

— Nu, băiatule, n-a venit nici o scrisoare.

— N-a venit !

Şi m-a cuprins o mare amărăciune. Milada mă minţise. Totuşi mă minţise !... Dar dacă murise ? Şi amărăciunii îi luă locul durerea. Dacă Milada murise atunci la spital, însemna că nu aveam s-o mai văd niciodată. Şi abia acum mi-am mărturisit,

pentru prima dată, ceea ce ştiam de mult şi mă prefăceam că ignor : că o iubeam pe Milada. Şi tocmai pentru că o iubeam, am refuzat să cred că murise. Milada trăia şi dacă nu-mi scrisese probabil o făcuse dinadins, ca să nu întreţină o iluzie care în nici un caz nu putea deveni realitate cît timp era război. Dar îmi va scrie. Într-o zi scrisoarea va veni.

Aşa au trecut ani. Aşteptînd scrisoarea ei. Aşteptînd împrejurarea favorabilă să mă pot duce s-o caut în strada Hellichova. Scrisoarea n-a mai venit. În schimb s-a ivit prilejul să plec s-o caut la Praga, pe strada Hellichova din Malá Strana. Dar între timp trecuseră zece ani. Milada spusese că am un suflet romantic. Şi îl aveam de vreme ce, după zece ani, încă doream fierbinte s-o revăd.

Mi se ivise prilejul unei călătorii prin mai multe oraşe ale Cehoslovaciei. Şi cu toate că doream să încep cu Praga, în itinerarul care îmi fusese fixat Praga reprezenta punctul terminus al călătoriei mele. A trebuit să încep cu Slovacia. Un prim popas la Bratislava. Gazdele, amabile, mi-au pus la dispoziţie o „Tatra 603“, ca să revăd Zvolenul. Pe la Zvolen trecusem cu fron-

tul. Pentru eliberarea acestui oraş mulţi ostaşi români au luptat şi au murit.

Cum arată Zvolenul, ce monumente culturale există acolo nu prea ştiu. Şi nu prea ştiu, fiindcă de fapt n-am avut timp să colind oraşul. De altfel nu pentru aceasta ţinusem să vin, ci ca să vizitez Cimitirul central al armatei române. Cînd am ajuns, se făcuse vreme de ploaie.

Cimitirul central al armatei române se află la marginea oraşului Zvolen. Trepte de marmură duc la un fel de sarcofag de asemenea din marmură. Din marmură este şi jerba de flori de deasupra. Treptele urcă din toate cele patru puncte cardinale. Pe fiecare latură cîte o coroană de flori. Stema. Sub ea următoarea inscripţie:

Glorie veşnică eroilor români căzuţi în luptele pentru eliberarea Republicii Cehoslovace de sub jugul fascist, 1944—1945.

Pe o suprafaţă de mai multe sute de metri pătraţi, mormintele ostaşilor. Coplesit de emoţie am păşit printre morminte, ca să citesc numele celor ce nu mai sînt şi localităţile unde au căzut. Mulţi Ion, Vasile, Gheorghe, Dumitru, Stan, Petru... Mulţi morţi, multe morminte...

— Are să plouă, îmi atrase delicat atenţia tovarăşa Maria, însoţitoarea mea.

— Plecăm imediat!

Mai citesc un nume: Soldat Gheorghe Neculai — Zvolen. Este fără îndoială mormîntul lui Gheorghe Neculai al nostru, al şugubăţului Gheorghiţă rupt în două de un proiectil de brand. Am lăsat florile pe mormîntul lui. A început să plouă binişor. Prin apropiere este probabil un poligon de tragere, fiindcă deodată am auzit focuri de armă automată. Mai întîi lovitură cu lovitură, apoi rafale scurte. Acolo, în liniştea înserării apropiate, în liniştea cu totul altfel din împărăţia nefiinţei, rafalele puştii-mitraliere sunau straniu, sunau trist, sunau ca un fel de memento al acelora care dorm somnul cel fără de trezire, în pămîntul rece, în pămîntul unei ţări prietene, totuşi în pămînt străin.

Lovitură cu lovitură... Rafale scurte... Rafale lungi...

Am plecat. Ploua acum în toată legea. Ploua peste mormîntul lui Gheorghe Neculai al nostru, peste toate mormintele eroilor români căzuţi la Pliesovce, Banská Bystrica, Babiná, Dacov-Lom, Dobra Niva, Očová, Kochanovce, Melčice, Nova Bošaca, Teplice, Lešt, Košice, Lucenec, Bratislava şi în atîtea altele. Mii de localităţi, zeci de oraşe au fost cucerite de către cei care am

luptat atunci. Dacă nu în toate, dar în vatra majorităţii miilor de localităţi sînt îngropaţi ostaşi români, ale căror nume nici măcar nu se cunosc toate : *Neznamy Hrdina !* [1]

În sfîrşit, am ajuns şi la Praga. De la hotel — Hotelul Internaţional — am luat anacronicul şi înduioşătorul tramvai cu numărul şapte, care m-a lăsat în Piaţa Malá Strana. De acolo am plecat pe jos să caut strada Hellichova. Un trecător mi-a arătat drumul. Pe strada Karmelitská drept înainte. Acolo unde ea se termină, este întretăiată de strada Hellichova. Mă găseam în cel mai fermecător cartier al oraşului Praga, dar eu n-aveam ochi pentru frumuseţile lui. Milada ! Curînd, foarte curînd aveam s-o văd, sau poate numai aveam să aflu adevărul despre ea. Emoţia mă gîtuia. Trecuseră zece ani ! Dar acesta era timpul istoric. Celălalt timp, cel dinăuntrul meu, îl oprisem pe loc. Înăuntrul meu, acolo unde imaginea ei se păstrase vie, în nici un caz nu trecuseră zece ani.

Strada Hellichova ! În sfîrşit. Am pornit în căutarea casei în grădina căreia cresc numai flori roşii şi albastre. Am străbătut

---

[1] Erou necunoscut (n.a.)

strada de la un capăt la celălalt întîi pe o parte, apoi pe cealaltă. Erau cîteva case cu grădini, dar în nici una n-am văzut numai flori roşii şi albastre. Şi totuşi, într-una din aceste case locuia sau, în cel mai rău caz, locuise Milada.

Însufleţit de această speranţă, m-am hotărît să întreb la toate casele care aveau grădină. Am sunat la soneria uneia dintre ele. Mi-a deschis o femeie bătrînă, voinică şi sprintenă.

— Sprechen Sie deutsch ? [1] am întrebat-o.

— Ja, was wünschen Sie, bitte ? [2]

— Aş vrea să vă cer o informaţie despre o persoană pe care am cunoscut-o în timpul războiului. Eu sînt turist român. Aş putea să vă deranjez pentru cîteva minute ?

— Poftiţi în casă.

M-am descălţat în vestibul, îndemnat de bătrînă. Aşa e obiceiul acolo. Prin cîte case am intrat după aceea a trebuit să mă descalţ, în vestibul. Ca în moscheile turceşti.

— Vă ascult, domnule.

N-am dat curs imediat invitaţiei. Nu ştiam cum să încep.

— Presupun că locuiţi de mulţi ani în casa aceasta...

---

[1] Vorbiţi limba germană ?
[2] Da, ce doriţi dumneavoastră ?

— Aici m-am născut, domnule.

— Obişnuiaţi, să zicem, cu zece ani în urmă, să cultivaţi în grădina dumneavoastră exclusiv flori roşii şi albastre ?

— Eu ? Probabil aţi fost informat greşit.

— Atunci poate careva dintre vecinii dumneavoastră.

— Cum aţi spus ? Exclusiv flori roşii şi albastre ? Nu ştiu. Nu-mi amintesc. Păcat că nu-i acasă soţul meu. El are mai bună memorie decît mine.

— Fiica dumneavoastră nu se numeşte cumva Milada ?

— Nu am nici o fiică. Am avut trei băieţi. Doi mi-au murit în timpul războiului, în Germania, unde au fost luaţi să lucreze. Scuzaţi-mă, dar ce legătură există între grădina cu flori numai roşii şi albastre şi persoana cu numele de Milada ?

— Doamnă, în timpul războiului am cunoscut o fată cu numele Milada. Am salvat-o de la moarte. Datorită împrejurărilor a trebuit să ne despărţim. Despre ea nu ştiu decît atît : că o cheamă Milada şi că, înainte de război, locuia pe această stradă, într-o casă în a cărei grădină ea, sau părinţii ei, cultivau, exclusiv, flori roşii şi albastre. Am venit din România s-o revăd. Ajutaţi-mă, vă rog, s-o găsesc.

— Cu dragă inimă, dar cum ?

Bătrîna părea tare mişcată.

— Strada totuşi nu e prea mare. Încercaţi să vă amintiţi dacă nu cumva aţi cunoscut o fată cu numele acesta. Acum zece ani nu avea mai mult de douăzeci şi doi de ani. O fată foarte frumoasă, cu părul de culoarea aramei. Înaltă, cu nişte ochi...

— Staţi puţin !... Staţi puţin !... Cu păr de culoarea aramei ziceţi ? În cazul acesta mi se pare că ştiu despre cine e vorba. Probabil de fata Salomenei Sparerová. Ea avea părul de culoarea aramei, după cîte îmi amintesc.

— Unde stă doamna Salomena Sparerová ? am întrebat, gîtuit de emoţie.

— A locuit peste drum, la numărul zece. S-a mutat între timp. Dar, dacă veţi întreba acolo, cred că veţi găsi pe cineva care să-i cunoască noua adresă. Dacă vreţi, vă însoţesc. Nu vorbiţi limba cehă şi s-ar putea să nu găsiţi pe cineva care cunoaşte germana. Cu mine aţi avut noroc.

— Nu ştiu cum să vă mulţumesc, stimată doamnă.

Şi-a pus un pardesiu pe ea şi am trecut împreună strada. În grădina casei erau flori de toate culorile. Chiar la primul apartament la care bătrîna a sunat a obţi-

nut informaţia de care aveam nevoie. Da, pînă în o mie nouă sute cincizeci şi unu locuise acolo Salomena Sparerová. Da, ea avea o fată cu numele Milada. Fata plecase să lucreze undeva în provincie, pe la începutul războiului, de unde nu se mai înapoiase. Nu, nu ştia dacă mai trăieşte. Salomenei Sparerová nu-i plăcea să vorbească despre fata ei. În o mie nouă sute cincizeci şi unu s-a mutat în casa soţului ei de-al doilea, în Staro Mesto, oraşul vechi. Da, cunoştea adresa : Bendlova, numărul şase, aproape de Betlémské námesti.

Am mulţumit gazdei, am mulţumit bătrînei şi am plecat să caut strada pe care locuia, după toate probabilităţile, mama Miladei. Am găsit strada, am găsit casa. Am sunat la uşa apartamentului. Mi-a deschis mama Miladei. Am recunoscut-o imediat. Asemănarea era uimitoare.

— Sprechen Sie deutsch ?

— Ja, was wűnschen Sie, bitte ?

Am răsuflat uşurat. Cunoştea şi ea limba germană. De altfel foarte mulţi praghezi, dintre cei trecuţi de prima tinereţe, vorbesc germana.

— Doamnă Salomena Sparerová, am cunoscut-o pe fiica dumneavoastră acum zece ani, în timpul războiului, în Ungaria. Vă

rog să-mi permiteţi să intru pentru cîteva minute.

Mă pofti în casă. După ce mă văzu instalat într-un fotoliu, mă întrebă :

— În ce împrejurare aţi cunoscut-o pe fiica mea ?

I-am povestit totul. Am încheiat cu cuvintele : Unde este acum Milada ?

— Milada a murit, domnule.

— A murit !... Atunci, în 1944 ? am întrebat, am putut întreba.

— Nu ! A murit în anul următor, executată de hitlerişti.

— Povestiţi-mi ! am rugat-o, tălăzuit de o mare suferinţă.

— Dumneavoastră aţi luptat pe front, cu arma în mînă. Desigur, nu vă este străin faptul că a existat şi un altfel de front, invizibil, secret. Milada a luptat pe acel front. A luptat şi a murit eroic. Nu-mi cereţi amănunte. Nu-mi stă în putinţă să vi le dau. Vă rog să înţelegeţi.

— Înţeleg, doamnă !

Praga are cincizeci şi patru de cimitire. Nu mi-a trecut niciodată prin minte că într-un oraş pot exista atît de multe cimitire. În după-amiaza aceleiaşi zile mă aflam într-unul din aceste cincizeci şi patru

de cimitire. Ca suprafaţă, poate cel mai mic; dar cel mai însemnat dintre toate fiindcă aici, între zidurile sale, odihnesc cele mai ilustre personalităţi din istoria ţării: cimitirul Vyšehrad. Aflasem de la mama ei, că Milada în acest cimitir era înmormîntată. Căutam mormîntul, dar fără voia mea înregistram nume celebre. O carte deschisă, un crucifix, emblema Republicii Cehoslovace: monumentul funerar al marelui scriitor ceh Karel Čapek. Mai încolo, mormîntul poetului Jan Neruda, al scriitoarei Božena Němcová, ale compozitorilor Smetana şi Dvořák, al nemuritorului pictor Nikoláš Aleš.

Şi undeva, printre atîtea nume ilustre ale unor umbre ilustre, numele Miladei:

MILADA SPAREROVÁ

1924—1945

Atît. Nimic altceva decît această însemnare, dedesubt, sub o fotografie emailată. Fotografia unei Milade care surîdea luminii pe care ea o iubise atîta. Fotografia unei Milade a cărei frumuseţe, pură şi tulburătoare, încă nu fusese alterată de suferinţa, iremediabilă şi fără limite pe care eu o descifrasem pe chipul ei cu zece ani în

urmă, în mlaştina unde ne cunoscusem, hăituiţi nu asemenea unor animale tinere şi neajutorate, ci asemenea unor oameni singuri, hăituiţi de nişte fiare cu chipuri de oameni.

Am împrăştiat florile peste mormînt — un braţ întreg de crizanteme albe — neputîndu-mi dezlipi ochii de pe fotografia ei care, în ciuda asemănării perfecte, era totuşi a unei alte Milade, a unei Milade fericite. Aceea pe care o cunoscusem eu fusese o Miladă încercată cumplit de suferinţă şi de o iremediabilă nefericire.

Şi deodată am avut iluzia că o aud vorbindu-mi, cu vocea pe care, prin amintire, o păstram în mine, aşa cum păstram chipul ei de atunci, zîmbetul ei trist de atunci, lacrimile ei de atunci, toate cuvintele ei de atunci...

— Aş vrea să-mi închipui că stau pe malul Dunării, culcată aşa cum sînt acum şi că privesc cerul, minunîndu-mă cît de înalt este. Lîngă mine să stai tu şi să fii iubitul meu. Să te iubesc fără bătrîneţe şi moarte. Să-ţi spun : mîngîie-mi trupul şi tu să mi-l mîngîi. Să-ţi spun : ia-mă în braţe şi tu să mă iei în braţe. Să-ţi spun : haide, dragul meu, să facem dragoste, haide să ne pierdem unul într-altul, pînă la ui-

tare. Să uităm că sîntem două ființe sortite să rămînem două ființe pînă la capătul zilelor noastre.

Am auzit-o vorbindu-mi cu aceeași voce cu care îmi vorbise atunci, în mlaștina ce mirosea a mîl și a război, și unde o pasăre de apă țipa speriată parcă de moarte. În cimitirul de la Vyšehrad înserarea începea să se lase fîlfîind aripile-i negre asemenea unei păsări de pe alt tărîm, poate de pe acela al morții.

...Și chiar după ce am părăsit cimitirul, am mai auzit încă mult timp fîlfîitul aripilor ei negre.

Redactor responsabil: E. GROZEA
Tehnoredactor: GH. CUCOŞ

Dat la cules 11.04.1967. Bun de tipar 24.05.1967. Apărut 1967. Hîrtie tip I B de 80 g/m². Format 760×920/32. Coli editoriale 3,72. Coli de tipar 4. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 8R—32.B.138.

Tiparul executat sub comanda nr. 308 la Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918" Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România

Proza lui Theodor Constantin a intrat în conştiinţa cititorilor ca o proză dinamică, încărcată de neprevăzut, captivantă. Scriitorul e considerat un bun autor de literatură „poliţistă". Există însă un aspect mai puţin discutat al literaturii sale, proza de război, în care se distinge o fină intuiţie a psihologiei eroilor, o atmosferă revelatoare, o notă discretă de lirism. Sînt trăsături care, fără îndoială, întregesc profilul acestui prozator interesant, fecund, multiplu înzestrat.

Dumitru Solomon

COLUMNA